

การดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเผิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
กรณีศึกษา: บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน

THE CONSERVATION-BASED HIGHLAND DEVELOPMENT PROJECTS
CONCERNING PEOPLE PARTICIPATION ASPECT: A CASE STUDY AT
BAN HUAIPONG, TAMBON BANPUANG, AMPHUR THUNGHUACHANG,
CHANGWAT LUMPHUN

นางเรวดี ศรีจำเริญ

ปัญหาพิเศษนี้เป็นส่วนหนึ่งของความสมบูรณ์ของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา

พ.ศ. 2544

ลิขสิทธิ์ของโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ
โครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารการพัฒนา)

ปริญญา

บริหารการพัฒนา

ส่งเสริมการเกษตร

สาขาวิชา

ภาควิชา

เรื่อง การดำเนินงาน โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

กรณีศึกษา : บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

THE CONSERVATION-BASED HIGHLAND DEVELOPMENT PROJECTS CONCERNING
PEOPLE PARTICIPATION ASPECT: A CASE STUDY AT BAN HUAIPONG, TAMBON
BANPUANG, AMPHUR THUNGHUACHANG, CHANGWAT LUMPHUN

นามผู้วิจัย นางเรวดี ศรีจำเริญ

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.นำชัย ทนุผล)

วันที่ 16 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๕

กรรมการที่ปรึกษา

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.เทพ พงษ์พานิช)

วันที่ 16 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๕

กรรมการที่ปรึกษา

.....
(อาจารย์โชค จรุงคนธ์)

วันที่ 16 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๕

หัวหน้าภาควิชา

.....
(อาจารย์ ดร. วีระพล ทองมา)
วันที่ 16 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๕

โครงการบัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

.....
(อาจารย์สรายุ เพิ่มพูน)

ประธานกรรมการ โครงการบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 20 เดือน ๗.๗ พ.ศ. ๕๕

บทคัดย่อ

บทคัดย่อปัญหาพิเศษ เสนอต่อโครงการบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ ความสมบูรณ์แห่งปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการพัฒนา

การดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน กรณีศึกษา:

บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

โดย

นางเรวดี ศรีจำเริญ

พฤษภาคม 2544

ประธานกรรมการที่ปรึกษา: รองศาสตราจารย์ ดร.นำชัย ทนผล

ภาควิชา/คณะ: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร คณะธุรกิจการเกษตร

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ลักษณะส่วนบุคคล สังคม และ เศรษฐกิจของชาวบ้านห้วยโป่ง 2) การมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยโป่ง ในการดำเนินงานโครงการ พัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหน้าครอบครัวของชาวบ้านห้วยโป่ง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ทั้งหมด 95 ครอบครัวโดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง และใช้แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ข้อมูลที่ศึกษาได้ถูกนำมาวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้ โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป เพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 45 ปี และสมรสแล้ว ด้านการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา มีสมาชิกในครอบครัวโดยเฉลี่ย 4 คน ผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรม และการรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง มีรายได้ เฉลี่ย 34,758 บาทต่อปีและผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่ากิจกรรมที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าร่วมเป็นประจำ ได้แก่ งานประเพณีของหมู่บ้านและส่วนใหญ่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนา ชาวเขาเชิงอนุรักษ์โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ชักชวนเข้าร่วมโครงการ และเข้าร่วมโครงการเนื่องจาก เห็นว่ามีประโยชน์

สำหรับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในระดับบ่อยครั้งในกิจกรรมด้านกฎระเบียบชุมชน และด้านบทบาทของกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลถือว่าเป็นข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านของตน อีกประการหนึ่งผู้ให้ข้อมูลได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการกำหนดกฎระเบียบชุมชนมาตั้งแต่ต้น และถือว่าเป็นเรื่องของตนซึ่งจะต้องร่วมรับผิดชอบในปัญหาที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในด้านบทบาทของกลุ่ม/องค์กรในหมู่บ้านในระดับบ่อยครั้งโดยเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ข่าวสารสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจมีผลประโยชน์ และมีผลกระทบในทางลบกับผู้ให้ข้อมูลได้

ในส่วนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมตามะโนปัญหา ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบางครั้ง ทั้งนี้เป็นผลมาจากผู้ให้ข้อมูลไม่กล้าแสดงออก และคิดว่าเป็นเรื่องของผู้นำและกรรมการหมู่บ้าน

ABSTRACT

Abstract of special problem submitted to the Graduate School Project of Maejo University in partial fulfillment of the requirements for the degree of Master of Arts in Development Administration

THE CONSERVATION-BASED HIGHLAND DEVELOPMENT PROJECTS CONCERNING
PEOPLE PARTICIPATION ASPECT: A CASE STUDY AT BAN HUAIPONG, TAMBON
BANPUANG, AMPHUR THUNGHUACHANG, CHANGWAT LUMPHUN

By

REVADEE SRICHUMREON

NOVEMBER 2001

Chairman : Associate Professor Dr. Numchai Thanupon

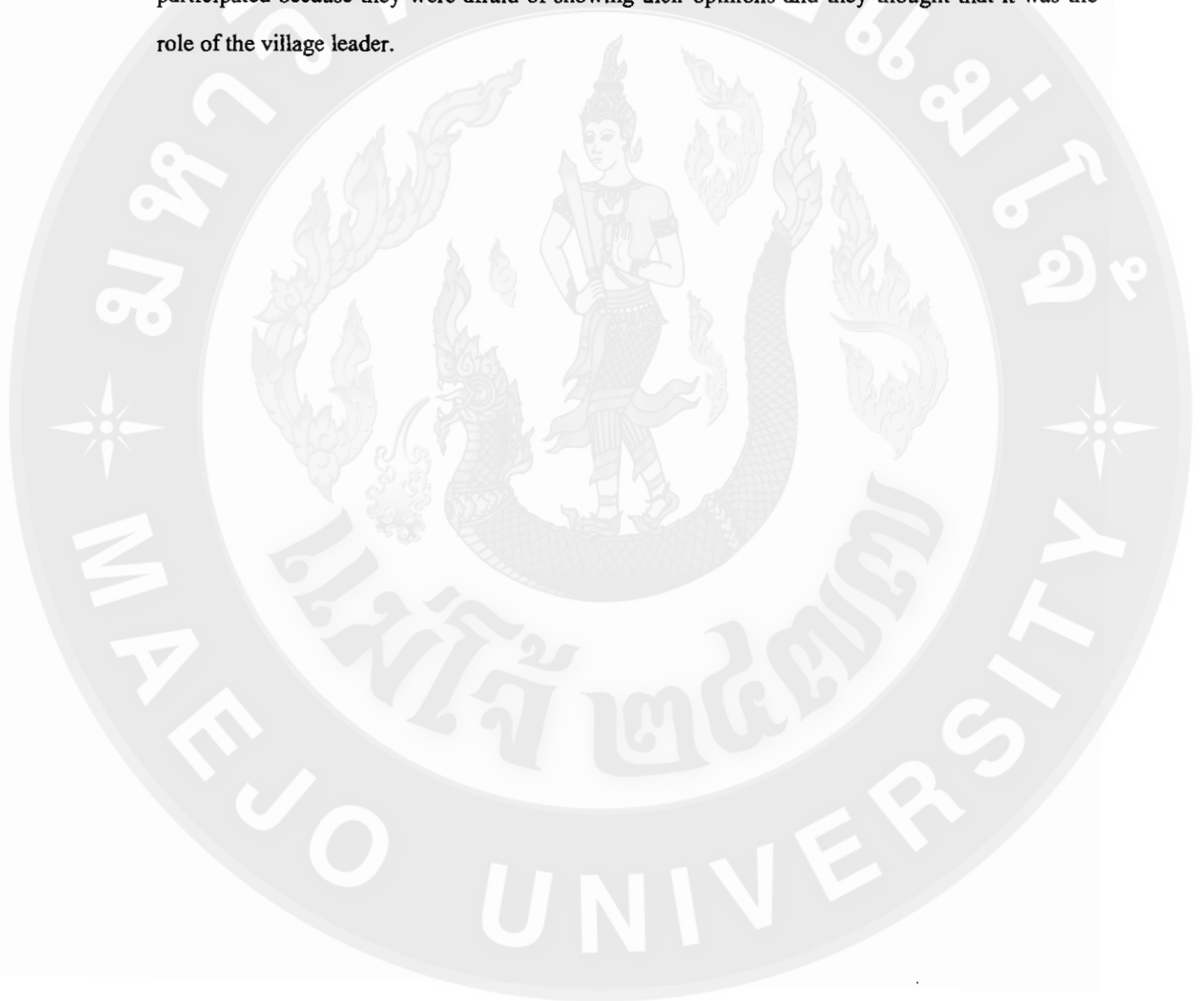
Department/Faculty: Department of Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Business

The objectives of this research were to study: 1) personal, social and economic characteristics of Ban Huaipong people; and, 2) the villages' participation in the conservation-based on highland development projects. The respondents were 95 family leaders in Ban Huaipong, Tambon Banpuang, Amphur Thunghuachang, Changwat Lumphun. The data was collected by means of structured interview and analyzed by micro computer SPSS program.

The results revealed that most of the respondents were male, 45.41 years old average, married, did not have formal education and had an average of 3.54 family members and 2.21 sons. Their main job was farming, and the second job was labors. Their average family income was 34,758 baht per year. Most of them had their own land.

In addition, it was found that the most popular activity for most of the respondents was the village culture fair. Due to the benefit of the activity, they often participated in the activity of highland development project and were encouraged to participate by the government staff.

or regulations of village at the beginning, therefore they should be responsible for all the problems happened in the village. They also participated in the roles of village groups or organization activity because they would like to get information that would be or not be of benefit to them. For the participation in a village problem census, it was found that they rarely participated because they were afraid of showing their opinions and they thought that it was the role of the village leader.

กิตติกรรมประกาศ

ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีเนื่องจากได้รับความกรุณาจากประธานกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. นำชัย ทนุผล และกรรมการที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. เทพ พงษ์พานิช และ อาจารย์ โชคก จรุงคนธ์ ที่กรุณาได้ให้คำแนะนำ ปรึกษา แก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ อย่างดี

ขอขอบคุณ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูนที่อนุเคราะห์ข้อมูล โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์จังหวัดลำพูน และข้อมูลประชากรบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยชาวเขา และ คุณ นิภา ลาซโรจน์ ที่เอื้อเฟื้อเอกสารเกี่ยวกับชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ขอขอบคุณ คุณทรงศักดิ์ เทพสาร ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาและโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้ทุกท่าน ที่ให้ความสะดวกในการค้นหาข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ขอขอบคุณ เจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขاب้านห้วยโป่ง และชาวบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้

สุดท้ายขอขอบคุณ คุณวินิจ ศรีจำริญ สามีมของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจสำคัญของผู้วิจัยในการศึกษาครั้งนี้

เรวดี ศรีจำริญ

พฤศจิกายน 2544

สารบัญเรื่อง

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(5)
กิตติกรรมประกาศ	(7)
สารบัญเรื่อง	(8)
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(11)
บทที่ 1 บทนำ	1
ปัญหาการวิจัย	2
วัตถุประสงค์	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
ประเด็นปัญหาของชาวเขาและการพัฒนาชาวเขา	6
โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์	11
แนวความคิดและทฤษฎีของการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขา	16
ภาคสรุป	28
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	29
สถานที่ดำเนินการวิจัย	29
ผู้ให้ข้อมูล	29
ตัวแปรและการวัดตัวแปร	30
เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	31
การทดสอบเครื่องมือ	31
วิธีการรวบรวมข้อมูล	32
การวิเคราะห์ข้อมูล	32
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย	33

สารบัญเรื่อง (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์	34
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม	34
ลักษณะส่วนบุคคล	34
ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม	38
ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์	43
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	50
สรุปผลการวิจัย	50
ข้อเสนอแนะ	52
ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	53
	54
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	58
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	59
ภาคผนวก ข ประวัติผู้วิจัย	66

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล	37
2	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะเศรษฐกิจ	41
3	จำนวน ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในกิจกรรมสำมะโนปัญหา	45
4	จำนวน ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในกิจกรรมกฎระเบียบชุมชน	47
5	จำนวน ร้อยละและค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในกิจกรรมบทบาทของกลุ่ม/องค์กรกรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ส่งเสริมทรัพยากรประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ	49

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบท	19
2	การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์	27

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

ในทศวรรษที่ผ่านมา โลกเราต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์อันตรายนอย่างใหญ่หลวงจากมหันตภัยธรรมชาติ สร้างความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สินแก่คนในโลกอย่างน่าตระหนก ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากฝีมือมนุษย์ที่ไม่มีจิตสำนึกและไม่ตระหนักถึงคุณค่าประโยชน์ และความสำคัญของธรรมชาติการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยเทคโนโลยีทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้ระบบนิเวศน์เสียความสมดุลไป ประเวศ วะสี (2536: 217) ได้กล่าวไว้ว่า วิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมที่เราเผชิญอยู่ร่วมกันเป็นวิกฤติการณ์ของมนุษยชาติที่รุนแรงที่สุด และแก้ไขยากที่สุด โลกจึงหันมาให้ความสนใจการอนุรักษ์การใช้ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไว้ ซึ่งสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2539: 10) ได้มีความสนใจในเรื่องนี้ว่า ควรที่มนุษย์จะได้พยายามรักษาคุณภาพของธรรมชาติไว้ให้มากด้วยการตระหนักถึงความสำคัญของธรรมชาติวางแผนในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติด้วยความระมัดระวังเท่าที่จำเป็นอย่างรอบคอบ เพื่อไม่ให้ธรรมชาติขาดความสมดุล สำหรับประเทศไทยก็มีการตื่นตัวในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน โดยจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงแผนการพัฒนาประเทศ ซึ่งแต่เดิมมุ่งเป็นการพัฒนาด้านเศรษฐกิจแต่เพียงมิติเดียวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-7 มาเป็นแผนการพัฒนาประเทศในมิติแห่งการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยมีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา ได้มีหน่วยงานทั้งภาครัฐ และเอกชนร่วมด้วยช่วยกันหาวิธีการดำเนินงานจัดทำโครงการต่างๆ มากมายในอันที่จะนำมาเป็นแนววิถีทางแก้ปัญหาในการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ เป็นโครงการในความรับผิดชอบของ กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงมีพระชนมพรรษา 6 รอบ ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 โดยดำเนินการระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ.2541 ถึง พ.ศ.2544 ในพื้นที่หมู่บ้านชาวเขา 72 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ในการปฏิบัติงานของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 14 จังหวัด ได้แก่ จังหวัด กาญจนบุรี จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดแพร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดอุทัยธานี รูปแบบในการดำเนินงานโครงการ คือการพัฒนาหมู่บ้านขนาดเล็ก ทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ การเกษตรเชิงอนุรักษ์ และอื่นๆ ซึ่ง

จำลอง อินทวงษ์ (2541: 8) ได้กล่าวไว้ว่าองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้พยายามใช้ประโยชน์จากน้ำที่ไหลจากยอดเขาลงสู่พื้นที่ตอนล่างให้ได้ประโยชน์สูงสุดไปใช้สนับสนุนกิจการ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการประมงต่อไป

ในส่วนของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน ได้มีการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ในพื้นที่ 4 หมู่บ้าน ใน 4 อำเภอของจังหวัดลำพูน คือ บ้านป่าแป๋ อำเภอบ้านโฮ่ง บ้านแม่ป๋อก อำเภอลี้ บ้านม่อนหินขาว อำเภอแม่ทาและบ้านห้วยโป่ง อำเภอทุ่งหัวช้าง โดยมีเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน เป็นผู้รับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ในโครงการฯ คณะกรรมการหมู่บ้านชาวเขาในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายเข้าร่วมดำเนินการในพื้นที่หมู่บ้านเป้าหมายเข้าร่วมดำเนินการในโครงการด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ ขรรยง ศรีเจริญ (2539: 1) ที่มีความเห็นว่า การมีส่วนร่วม หมายถึงการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น วางแผน ตัดสินใจดำเนินการ การติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมอาจเป็นการเข้าร่วมเองโดยตรงหรือสนับสนุนให้ผู้อื่นเข้าร่วม โดยผู้เข้าร่วมอาจอยู่ในฐานะผู้กระทำ (actor) หรืออยู่ในฐานะผู้รับประโยชน์

ปัญหาการวิจัย (Research Problem)

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ เป็นโครงการที่ดำเนินงานตามนโยบายของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุ 72 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 มีระยะเวลาดำเนินงาน 4 ปี คือ ระหว่างปีงบประมาณ พ.ศ.2541 ถึง พ.ศ.2544 มีพื้นที่เป้าหมายทั้งหมดเป็นหมู่บ้านชาวเขา 72 แห่ง ในพื้นที่การปฏิบัติงานของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 14 จังหวัด โดยในส่วน of ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูนมีหมู่บ้านชาวเขาที่เข้าร่วมโครงการ 4 หมู่บ้านคือ บ้านป่าแป๋ บ้านแม่ป๋อก บ้านม่อนหินขาว และบ้านห้วยโป่ง

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ใช้หลักการและวิธีการพัฒนาแบบการพัฒนากลุ่มน้ำขนาดเล็กเป็นแนวทางการดำเนินงานซึ่งมีอยู่ 4 ด้านคือ

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต
3. การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
4. การประสานงานเพื่อการพัฒนา

ในแต่ละกรอบแผนงานหลักนี้มีกิจกรรมย่อยที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งด้านการบริหาร การจัดการทรัพยากร และการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ และชาวเขาในพื้นที่เป้าหมายให้อาศัยอยู่ในท้องถิ่นเดิมได้อย่างปกติสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงอยู่และมีศักยภาพในการเอื้อประโยชน์กับสังคมส่วนรวมของประเทศไทย โดยยึดหลักวิธีการพัฒนาแบบผสมผสาน และการมีส่วนร่วมทำการปรับปรุง แก้ไข พื้นฟูสภาพแวดล้อมบนที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์พื้นที่ป่าไม้ ดินน้ำถาวร ให้คงสภาพที่ยั่งยืน เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมตลอดไป

บ้านห้วยโป่ง เป็นชุมชนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ปฏิบัติงานอำเภอทุ่งห้วยช้าง ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูน ภายใต้โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ โดยมีเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำอยู่ในหมู่บ้านในฐานะหัวหน้าหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขاب้านห้วยโป่ง การมีส่วนร่วมของชาวบ้านเป็นกรอบแผนงานหลักของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ที่ต้องการเน้นบทบาทของกลุ่มเป้าหมายให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการของกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นการจัดทำสำมะโนปัญหา ซึ่งเป็นกิจกรรมขั้นพื้นฐานของหมู่บ้านให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วิเคราะห์สาเหตุและแนวทางในการแก้ปัญหา รวมทั้งร่วมทำการในด้านการวางแผน การปฏิบัติงานตามแผน ตลอดจนการติดตามและประเมินผลของแต่ละกิจกรรม โดยในระยะเวลาที่ผ่านมาของการดำเนินงานตามโครงการยังไม่เคยมีการวิเคราะห์หรือศึกษาผลสำเร็จในการมีส่วนร่วมของชาวบ้านอย่างเป็นทางการทั้งในด้านเชิงปริมาณ หรือเชิงคุณภาพ และจากการสังเกตของเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นคณะทำงานของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์พบว่าการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วม ประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่งแต่ยังขาดข้อมูลสนับสนุนอย่างเด่นชัดว่าชาวบ้านบ้านห้วยโป่งมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาสาเหตุของปัญหา มีการวางแผนดำเนินงาน การติดตามและประเมินผลในแต่ละกิจกรรม เวลาเข้าร่วมประชุม ไม่มีการถกแถลงถึงปัญหา เบื้องหน้าการมาร่วมประชุม และขาดการกระตือรือร้นในกิจกรรมที่ตนเองรับผิดชอบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาหาคำตอบเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกิจกรรมการพัฒนาตามโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ว่าเป็นอย่างไร และอยู่ในระดับใด

วัตถุประสงค์ (Objectives of the Study)

การวิจัยเรื่องการค้าเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน ซึ่งดำเนินงานโดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อทราบถึงลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านห้วยโป่ง
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยโป่ง ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Expected Results)

ผลการวิจัยในครั้งนี้คาดว่าจะ เป็นประโยชน์ต่อบุคคลและหน่วยงานดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของโครงการ เข้าใจแนวทางการดำเนินงานของโครงการ ได้ดียิ่งขึ้น ชัดเจนขึ้นและตอบสนองต่อกรอบแนวคิดและวิธีการดำเนินงานตามเป้าหมายที่กำหนด
2. เพื่อเป็นแนวทางแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ นำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนา ปรับปรุงการปฏิบัติงานและเพื่อขยายผลการทำงานต่อไป
3. เจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดอื่นสามารถศึกษาไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย (Scope and Limitation of the Study)

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 การวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเฉพาะโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยโป่ง โดยศึกษาเฉพาะบทบาทของการมีส่วนร่วมในกรอบแผนงานการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม สามะโนปัญหา กฎระเบียบของชุมชน และบทบาทของกลุ่ม/องค์กร

1.2 ผู้ให้ข้อมูล คือ หัวหน้าครอบครัวของชาวบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอ ท่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ทั้งหมด 95 ครอบครัว โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง

2. ข้อจำกัดของการวิจัย

2.1 ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเป็นชาวเขา และส่วนใหญ่ไม่รู้หนังสือ ดังนั้นการใช้การสัมภาษณ์อาจทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดการเกรงใจผู้สัมภาษณ์ ข้อมูลที่ได้อาจเบี่ยงเบนจากประเด็นความจริง

2.2 การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล จัดทำในระหว่างเดือนมิถุนายน ถึง เดือนสิงหาคม พ.ศ.2544 ดังนั้นข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นจริงเฉพาะในช่วงเวลาดังกล่าว

นิยามศัพท์

(Definition of Terms)

เพื่อความเข้าใจความหมายของศัพท์ที่จะใช้ในการศึกษาปัญหาพิเศษให้ตรงกัน จึงกำหนดความหมายเฉพาะไว้ดังนี้

ชาวเขา หมายถึง กลุ่มชนชาติส่วนน้อยที่อาศัยถาวรอยู่ในพื้นที่สูงของ จังหวัดลำพูน ซึ่งมีภาษา ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมแตกต่างจากชาวไทยพื้นราบในหมู่บ้าน ชาวเขาบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอท่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

เจ้าหน้าที่ หมายถึง เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบและปฏิบัติหน้าที่ในโครงการพัฒนาชาวเขา เจริญราษฎร์ของจังหวัดลำพูน ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูน หัวหน้างานฝ่ายพัฒนาอาชีพ หัวหน้าเขตพัฒนาพื้นที่อำเภอ และหัวหน้าหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขาในพื้นที่เป้าหมาย

กรรมการหมู่บ้าน หมายถึง คณะกรรมการหมู่บ้านชาวเขา บ้านห้วยโป่ง ตำบล บ้านปวง อำเภอท่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

พื้นที่เป้าหมาย หมายถึง พื้นที่ในหมู่บ้านเป้าหมายที่กำหนดในโครงการพัฒนา ชาวเขาเจริญราษฎร์ ได้แก่ บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอท่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

โครงการพัฒนาชาวเขาเจริญราษฎร์ หมายถึง โครงการพัฒนาชาวเขาเจริญราษฎร์ที่ ดำเนินงานโดยศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน ในปี พ.ศ.2543

บทที่ 2

การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (REVIEW OF RELATED LITERATURES)

การวิจัยเรื่อง การดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน บ้านห้วยโป่ง หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารวิชาการ เพื่อความเข้าใจในประเด็นของปัญหาตลอดจนกรอบแนวความคิดในการวิจัยได้อย่างถูกต้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารที่ประกอบด้วยหัวข้อดังนี้

1. ประเด็นปัญหาของชาวเขาและการพัฒนาชาวเขา
2. โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์
3. แนวความคิดและทฤษฎีของการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขา

ประเด็นปัญหาของชาวเขาและการพัฒนาชาวเขา

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2529: 5) ได้รายงานการศึกษาเรื่องนโยบายที่ดินของประเทศไทย ซึ่งเกี่ยวข้องกับนโยบายชาวเขาได้ระบุสภาพปัญหาที่เกี่ยวเนื่องกับชาวเขาในประเทศไทยตั้งแต่แผนพัฒนาการเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2501-พ.ศ.2506) ไว้หลายประการ อันเป็นสาเหตุสำคัญที่รัฐบาลต้องเข้าไปดำเนินการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่ได้กระจัดกระจายอยู่ในเขตภูเขาทางภาคเหนือและภาคกลางด้านตะวันตกของประเทศ เอกลักษณ์ที่สำคัญของชาวเขาถือเป็นกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติ ภาษา ขนบธรรมเนียมและประเพณี ตลอดจนความเชื่อแตกต่างกันไปของแต่ละชนเผ่า และแตกต่างไปจากคนไทยพื้นราบโดยทั่วไป ทั้งนี้ประเทศไทยได้ยอมรับชาวเขาเป็นส่วนหนึ่งของประชาชนประเทศ

ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจ ฉบับที่ 1 ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2507-พ.ศ.2509) ได้ระบุสภาพปัญหาในขณะนั้นไว้ว่าชาวเขาส่วนมากยังขาดความสำนึกว่าตนเองเป็นคนไทย อาชีพการเกษตรของชาวเขาส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะการทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งปัญหาดังกล่าวนับเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของชาติ และกระทบกระเทือนต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสภาพนิเวศน์บนที่สูงเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามก่อนที่จะมีแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 นั้น กรมประชาสงเคราะห์ (2541: 3) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่ารัฐบาลได้เริ่มดำเนินการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขามาตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 โดยมีตำรวจตระเวนชายแดนเป็นหน่วยบุกเบิก และกรมประชาสงเคราะห์เป็นหน่วยงาน

สนับสนุน ซึ่งในปี พ.ศ.2502 คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการชาวเขาระดับชาติขึ้นเป็นครั้งแรก เพื่อให้เป็นผู้กำหนดนโยบายการดำเนินงานเกี่ยวกับชาวเขาโดยมุ่งเน้นการแก้ไข ปัญหาที่เกิดจากชาวเขาได้แก่ การตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย การปลูกฝิ่น ตลอดจนปัญหา ความมั่นคงตามแนวชายแดน เป็นต้น

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2510-พ.ศ.2514) สภาพ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาก็คืออยู่ในลักษณะเดิม แต่มีความขัดแย้งมากขึ้นภายหลังจากที่ กรมประชาสงเคราะห์ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่เข้าปฏิบัติงานในพื้นที่หมู่บ้านชาวเขาอย่างต่อเนื่องและจริงจัง โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 นี้ได้มีวัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ซึ่งสะท้อนสภาพปัญหาบนพื้นที่สูงได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น อาชีพ สภาพความเป็นอยู่ที่ลำบาก การขาดการศึกษา ความไม่รู้ภาษาไทย ขาดสุขอนามัยที่ครอบคลุมถึงโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ปัญหาด้านการตัดไม้ทำลายป่าต้นน้ำลำธาร เพื่อทำไร่เลื่อนลอย ปัญหาการปลูกและเสกฝิ่น และที่สำคัญที่สุดของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นคือ ปัญหาความมั่นคงของชาติ ซึ่งมีการแทรกซึมบ่อนทำลาย ของลัทธิคอมมิวนิสต์บริเวณชายแดน โดยการชักนำให้ชาวเขาเข้าไปร่วมขบวนการ (สถาบันวิจัย เพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2529: 15)

ปัญหาความมั่นคงของชาติบริเวณชายแดนได้มีผลกระทบต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ.2515-พ.ศ.2519) ซึ่งระบุว่าต้องมีการปรับปรุงนิคม ชาวเขาที่มีอยู่ 4 แห่ง ให้สามารถรับชาวเขาที่อพยพจากเขตพื้นที่มีผู้ก่อการร้ายทางภาคเหนือ รวมทั้ง การขยายหน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ให้ครอบคลุมหมู่บ้านชาวเขาให้มากขึ้น อย่างไรก็ตามปัญหาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาในขณะนั้นก็ได้รับการระบุไว้ก็คือปัญหาการอพยพ เคลื่อนย้าย และอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายปราศจากหลักแหล่งที่แน่นอน ซึ่งส่งผลให้เกิดความ ยุ่งยากต่อการพัฒนาและสงเคราะห์ต่างๆ หลายด้าน ประกอบกับการขาดข้อมูลสถิติที่แน่นอน เกี่ยวกับประชากรชาวเขา รวมไปถึงการมีหน่วยงานของรัฐเข้าไปดำเนินการอย่างหลากหลาย แต่ยัง ไม่มีนโยบายและการบริหารงานที่แน่นอน (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2529: 15-16)

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชาวเขาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-พ.ศ.2524) ได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นโดยเป็นปัญหาในลักษณะเดิม แต่ประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ ได้มีการเพิ่มขึ้นของประชากรชาวเขาอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีการอพยพเข้ามาของชาวเขา จากประเทศเพื่อนบ้าน เป็นผลให้การดำเนินงานด้านพัฒนาและสงเคราะห์บนพื้นที่สูงเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ซึ่งทำให้รัฐบาลต้องกำหนดเป็นนโยบายสำคัญในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-พ.ศ.2529) เพื่อลดอัตราการเพิ่มประชากรชาวเขาและสนับสนุน การ จัดตั้งถิ่นฐานถาวร รวมไปถึงการกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูและป้องกันการทำลาย

ทรัพยากรเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรบนพื้นที่สูง ซึ่งมีความจำเป็นในการใช้พื้นที่เพื่อการเกษตรมากยิ่งขึ้น (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2529: 17)

สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สูงในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-พ.ศ.2534) ปัญหาอันเนื่องมาจากการแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ได้หมดสิ้นไป แต่สิ่งที่ยังคงเป็นปัญหาสำคัญได้แก่ ปัญหาการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขา ปัญหาการจัดตั้งถิ่นฐานถาวร ปัญหาการขาดแคลนสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน รวมทั้งปัญหาการอพยพเข้ามาของชาวเขาจากนอกประเทศ ปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดนและปัญหาการปลูกฝิ่นเสพติดและค้าขายยาเสพติด เป็นต้น ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ยังคงปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535- พ.ศ.2539) และในปัจจุบันซึ่งอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-พ.ศ.2544) นั้น กรมประชาสงเคราะห์ (2541: 9-13) ได้จำแนกสภาพปัญหาและข้อจำกัดในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงไว้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวชาวเขาหรือ ชุมชนชาวเขา 2) ปัญหาที่มีผลกระทบต่อส่วนร่วม และ 3) แนวโน้มของปัญหาชาวเขาในอนาคต

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวชาวเขาหรือชุมชนชาวเขาในปัจจุบันสามารถมองได้ในหลายประเด็น เช่น ปัญหาการค้ำเค้นโอกาสอันเนื่องมาจากการไม่ได้รับการพิจารณาถึงสัญชาติไทยบางส่วน และบางหมู่บ้านไม่ได้รับการจัดตั้งอย่างถูกต้องตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ.2457 รวมทั้งกว่าร้อยละ 85 ของชุมชนบนพื้นที่สูง ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่หวงห้ามของทางราชการ ซึ่งเป็นผลให้ชาวเขาขาดโอกาสในการรับสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกับคนไทยโดยทั่วไป อีกปัญหาหนึ่งก็คือปัญหาคุณภาพชีวิตที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานอันเนื่องมาจากความยากจน ขาดที่ดินทำกินและที่ดินเสื่อมโทรม ขาดความมั่นคงในอาชีพ อาหารและรายได้ ขาดบริการสาธารณสุขและสาธารณูปโภค และการขาดโอกาสทางการศึกษา ปัญหาการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่เกิดการตื่นตัวในชุมชนชาวเขาหลายแห่ง ทั้งนี้เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตด้วยการติดต่อกับสังคมบนพื้นราบและถูกครอบงำด้วยวัฒนธรรมจากภายนอกเป็นอย่างมาก

ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อส่วนร่วมนั้น กรมประชาสงเคราะห์ (2541: 10) ได้ระบุว่า ได้แก่ปัญหาการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วซึ่งส่งผลให้เกิดการแย่งชิงทรัพยากรและการทำลายป่าไม้ ต้นน้ำลำธารมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีชาวเขาบางกลุ่มที่ยังเกี่ยวข้องกับการผลิต การค้าและการเสพติด ซึ่งปัจจุบันมีแนวโน้มแพร่ระบาดของปัญหายาบ้ามากยิ่งขึ้น อนึ่งความมั่นคงปลอดภัยตามแนว

ชายแดนก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อส่วนรวม เนื่องจากมีกองกำลังติดอาวุธเคลื่อนไหวอยู่ในหลายพื้นที่ ทำให้เกิดความไม่สงบบริเวณชายแดน

สำหรับแนวโน้มของปัญหาชาวเขาในอนาคตนั้นนอกจากปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวชาวเขาหรือชุมชนชาวเขา รวมทั้งปัญหาที่มีผลกระทบต่อส่วนรวมทั้งที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น จะยังเป็นปัญหาที่มีความสำคัญสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูงอยู่ต่อไป ยังมีปัญหาอื่นๆ ที่มีแนวโน้มจะมีความรุนแรงขึ้นได้แก่ ปัญหาการอพยพแรงงานเข้าสู่เขตเมืองของสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้อพยพเป็นหัวหน้าครอบครัว ก็จะทำให้เกิดปัญหาครอบครัวขาดความอบอุ่นตามมาอันเนื่องมาจากขาดผู้นำ รวมทั้งเด็กและคนชราขาดผู้ดูแลเอาใจใส่ ปัญหาการแพร่กระจายของโรคเอดส์ในชุมชนชาวเขาก็นับเป็นปัญหาใหญ่ที่แก้ไขได้ยากในบางหมู่บ้าน และเนื่องจากอำนาจของผู้นำมีอิทธิพลและผลประโยชน์จำนวนมากสาเหตุปัญหาความยากจนและขาดโอกาสด้านการศึกษาและพัฒนาส่งเสริมอาชีพเป็นส่วนผลักดันให้สตรีชาวเขาบางส่วนถูกล่อลวงให้ไปเป็นโสเภณี หรือประกอบอาชีพที่มีความเสี่ยงต่อการเป็นโสเภณี (กรมประชาสัมพันธ์, 2541: 12)

สภาพปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชาวนั้นได้มีวิวัฒนาการของปัญหามาโดยลำดับ ตั้งแต่รัฐบาลได้มีนโยบายชัดเจนในการยอมรับว่าชาวเขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และได้ดำเนินการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ตั้งแต่ปี พ.ศ.2494 เป็นต้นมา ซึ่งรัฐบาลได้ดำเนินนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน จนชาวเขาส่วนใหญ่ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นตามลำดับ แต่ทั้งนี้ยังมีปัญหาที่คงความสำคัญอยู่เช่นปัญหาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนที่สูง ปัญหาการผลิต การค้าและการเสพยาเสพติด รวมทั้งปัญหาความมั่นคงตามแนวชายแดน เป็นต้น ซึ่งรัฐบาลต้องกำหนดนโยบายเพื่อเป็นทิศทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้สัมฤทธิ์ผล (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2529: 76)

การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

รูปแบบการดำเนินงานเกี่ยวกับชาวเขาในประเทศไทย ในเบื้องต้นที่รัฐบาลเข้าไปสัมผัสนั้นเป็นลักษณะการสงเคราะห์ประชาชนผู้ยากไร้ในชนบทห่างไกล ทั้งนี้เพื่อมุ่งแก้ไขปัญหที่เกิดจากชาวเขาได้แก่การตัดไม้ทำลายป่า การทำไร่เลื่อนลอย การปลูกและเสพติด รวมทั้งปัญหาความมั่นคงของชาติบริเวณแนวชายแดนที่ติดต่อกับประเทศพม่าและประเทศลาว โดยมีกรมประชาสัมพันธ์และตำรวจตระเวนชายแดน เป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทมาตั้งแต่แรกจนกระทั่งปัจจุบัน และได้มีหน่วยงานอื่นๆ รวมทั้งองค์กรภาคเอกชนขยายการดำเนินงานเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขามากขึ้นในระยะที่ช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา

เพื่อให้การแก้ไขปัญหามีความเกี่ยวข้องกับชาวเขาดำเนินไปอย่างสัมฤทธิ์ผลนั้น นอกจากการสงเคราะห์แล้ว ได้มีการดำเนินการพัฒนาควบคู่กันไปด้วย โดยมุ่งให้ชาวเขามีความตระหนักว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายชัดเจนในประเด็นนี้มาแต่ต้น ในระยะเริ่มแรกเป็นความพยายามดำเนินงานในรูปของนิคมสร้างตนเองแต่พบว่าเป็นการยาก เพราะว่าชาวเขาต้องการความเป็นอิสระ และไม่ต้องการที่จะอยู่ร่วมกัน เนื่องจากชาวเขามีความแตกต่างทางด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีทางในการดำเนินชีวิต ประกอบกับรัฐบาลต้องใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก ดังนั้นรัฐบาลจึงได้เปลี่ยนกลยุทธ์ในการดำเนินงานโดยให้กรมประชาสงเคราะห์จัดส่งหน่วยบริการเคลื่อนที่เข้าไปยังหมู่บ้านชาวเขา ซึ่งก็เป็นรูปแบบที่ใช้อยู่มาจนถึงปัจจุบันนี้ โดยกรมประชาสงเคราะห์ ได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์พัฒนาต่างๆ (14 จังหวัด) เข้าไปดำเนินการทั้งด้านการพัฒนาและสงเคราะห์แก่ชาวเขากลุ่มเป้าหมายและเป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ใกล้ชิดกับชาวเขามากที่สุด ในขณะนี้นักงานอื่นๆ ก็ได้พยายามขยายบริการเข้าสู่หมู่บ้านชาวเขาด้วยเช่นกัน ซึ่งเป็นไปตามนโยบายของรัฐที่จะให้เป็นลักษณะการพัฒนาในระบบปกติเช่นเดียวกับพื้นที่ชนบททั่วไป (กรมประชาสงเคราะห์, 2541: 14-15)

ในแง่ของวิวัฒนาการดำเนินนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับชาวนั้น ได้มีการริเริ่มและเปลี่ยนแปลงสถานการณ์มาตามลำดับ เมื่อความพยายามขั้นแรกในรูปแบบของนิคมสร้างตนเองไม่สามารถแก้ไขปัญหาคืออย่างครอบคลุม รัฐก็ได้ปรับเปลี่ยนนโยบายให้เป็นการส่งคณะเจ้าหน้าที่เข้าไปสัมผัสยังหมู่บ้านชาวเขา ต่อมาเมื่อมีสถานการณ์ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์รุนแรงขึ้นในบางพื้นที่ ก็ได้ให้ฝ่ายทหารเข้าปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้หน่วยงานพลเรือนสามารถดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ต่อไปได้ ส่วนในระยะชาวนั้นก็ได้มีนโยบายให้ชาวเขาดำเนินงานพัฒนาและประกอบอาชีพอย่างสุจริตและไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า รวมทั้งให้ความสำคัญในความเป็นพลเมืองไทย (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2529: 14-15)

อย่างไรก็ดีในแง่ของนโยบายของรัฐที่เป็นรูปธรรมและใช้อย่างได้ผล คือ "นโยบายรวมพวก" ในปี พ.ศ.2519 เพื่อให้ชาวเขาเป็นพลเมืองไทยที่มีคุณภาพและช่วยตนเองได้ โดยใช้รูปแบบการพัฒนาเป็นเขตพื้นที่ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้อยู่จนถึงปัจจุบันนี้ นโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการต่างๆ ในขณะนี้ก็คือ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2532 ซึ่งได้กำหนดนโยบายออกเป็น 3 ด้าน คือ 1) ด้านการเมือง การปกครอง 2) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และ 3) ด้านการอนุรักษ์การใช้และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ (กรมประชาสงเคราะห์, 2541: 19)

จากประสบการณ์ของกรมประชาสงเคราะห์ที่รับผิดชอบดำเนินการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขามาเป็นระยะเวลาเกือบ 50 ปี ทำให้เป็นหน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญและรับทราบ

ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับชาวเขามากที่สุด อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่สามารถใช้ประโยชน์ในการวางแผนดำเนินงานต่อไป จากสถานการณ์ด้านประชากรชาวเขาที่มีอัตราการเพิ่มประมาณร้อยละ 3.5 ซึ่งสูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเพิ่มของประชากรพื้นราบ ที่มีเพียงร้อยละ 1.6 ประเด็นดังกล่าวย่อมส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาอีกมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการบุกรุกและทำลายทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง เพื่อหาพื้นที่ทำกินรองรับกับประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะนี้ชาวเขาเองก็ประสบปัญหาด้านสังคมอื่นๆ อีก เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาโสเภณี และปัญหาการสูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละชนเผ่า รวมไปถึงปัญหาด้านเศรษฐกิจที่ชาวเขาประสบอยู่เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาผลผลิตตกต่ำ และปัญหาการขาดความมั่นคงในอาชีพและรายได้ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี ประสบการณ์ในการปฏิบัติงานบนพื้นที่สูงของหน่วยงานต่างๆ ที่ทางภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประสบการณ์ของกรมประชาสงเคราะห์ ก็มีความมั่นใจว่าปัญหาความวิฤติต่างๆ ดังกล่าวแล้วนั้นมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดและหลักการของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-พ.ศ.2544) ที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาฯ หลักวิชาการของการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำขนาดเล็ก ที่เน้นการพัฒนาแบบผสมผสานทั้งทรัพยากรมนุษย์ควบคู่ไปกับการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยในด้านการพัฒนาบนพื้นที่สูง ก็สามารถขยายผลและช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้

ดังนั้นในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ 72 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 กรมประชาสงเคราะห์จึงได้ริเริ่มจัดทำ “โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์” โดยครอบคลุมพื้นที่หมู่บ้านชาวเขา 72 แห่ง ในความรับผิดชอบของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ ชาวเขา 14 จังหวัด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และมุ่งหวังที่จะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวเขาให้สามารถดำรงชีพอยู่บนพื้นที่สูงต่อไปได้โดยไม่กระทบต่อสภาพนิเวศน์จนเกินขอบเขต และสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางประเพณีวัฒนธรรมของชนเผ่าให้เป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไปได้ (กรมประชาสงเคราะห์, 2541: 2)

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์เป็นโครงการที่ได้รับพิจารณาอนุมัติให้เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติ ลำดับที่ 1.18 เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2541 ตามที่ประชุมคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระราช

พิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ วันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 ครั้งที่ 2/2541 มีเป้าหมายในการดำเนินงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียงในภูมิลำเนาเดิม ด้วยการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนที่สูงโดยดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาที่ดีงาม และมีคุณค่าของชนเผ่าได้อย่างยั่งยืน ตามแนวพระราชดำริ มีระยะเวลาดำเนินงานตั้งแต่ปีงบประมาณ 2541-2544 พื้นที่ดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านชาวเขา 72 แห่ง ในพื้นที่การปฏิบัติงานของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 14 จังหวัด ในสังกัดกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ได้แก่ จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดตาก จังหวัดน่าน จังหวัดพะเยา จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดเพชรบูรณ์ จังหวัดแพร่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดอุทัยธานี

กรอบแนวคิดโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ในโอกาสอันสำคัญนี้ ชาวเขาในฐานะที่เป็นคนไทย จำนวน 72 หมู่บ้าน ได้ร่วมน้อมใจตามโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ เพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภายใต้การดำเนินงานของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักของรัฐที่มีภารกิจในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา

จากสภาพการตั้งถิ่นฐานของชาวเขาที่อยู่อาศัยในบริเวณพื้นที่สูงโดยมีลักษณะเป็นพื้นที่กลุ่มน้ำขนาดเล็กอันเป็นต้นน้ำลำธาร สาขาแม่น้ำสายหลักของประเทศ การบริหารจัดการจึงต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นคือ การให้ประชากรสามารถอยู่อาศัยในท้องถิ่นเดิมได้อย่างปกติสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงอยู่และมีศักยภาพในการเอื้อประโยชน์กับสังคมส่วนรวมของประเทศ โดยยึดหลักการและวิธีการพัฒนาแบบผสมผสาน "การพัฒนาหมู่บ้านขนาดเล็ก" ซึ่งครอบคลุมในทุกๆ ส่วนของพื้นที่กลุ่มน้ำทั้งงานทางด้านการใช้ทรัพยากรในลุ่มน้ำ งานป้องกันรวมไปถึงงานด้านประชากร ไม่เป็นการพัฒนาแบบแยกส่วน อันเป็นวิสัยทัศน์และแนวทางใหม่ในการพัฒนาบนพื้นที่สูง

กรอบแผนงานหลัก

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ แบ่งลักษณะงานเป็น 4 กรอบแผนงานหลัก เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิด "คนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน"

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

3. การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
4. การประสานงานเพื่อการพัฒนา

1. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มุ่งเน้นการบริหารจัดการองค์ประกอบทางด้านกายภาพของพื้นที่ลุ่มน้ำที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ เพื่อให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมตามศักยภาพทางวิชาการและภูมิปัญญาชาวบ้าน

การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติบนพื้นที่สูง อันเป็นแหล่งของปัจจัยพื้นฐานสำหรับการดำรงชีพและความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของประเทศ กิจกรรมที่เน้นหนักในกรอบแผนงานนี้ได้แก่

- 1.1 การจัดทำแผนที่เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดิน
- 1.2 การจัดทำแบบจำลองภูมิประเทศ
- 1.3 การอนุรักษ์ดินและน้ำ
- 1.4 การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้
- 1.5 การจัดการแหล่งน้ำ

2. กรอบแผนงานการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของกลุ่มเป้าหมายทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน โดยใช้หลักการพื้นฐานด้านสังคมสงเคราะห์ ให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้รับการช่วยเหลือดูแลอย่างเหมาะสมและทั่วถึง มีครอบครัวอบอุ่นและชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน คือ

- 2.1 การพัฒนาอาชีพ
 - 2.1.1 การเกษตร
 - 2.1.2 นอกภาคเกษตร
- 2.2 การพัฒนาสังคม
 - 2.2.1 งานสวัสดิการสังคม
 - 2.2.2 งานบริการด้านสาธารณสุข
 - 2.2.3 งานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด
 - 2.2.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหาระบาดโรค
 - 2.2.5 การพัฒนากลุ่มและองค์กร

2.3 การพัฒนาสาธารณูปโภค

2.3.1 ประปาหมู่บ้าน

2.3.2 ถนน ทางลัดลง

2.4 การฝึกอบรม

2.4.1 ด้านพัฒนาอาชีพ

2.4.2 ด้านพัฒนาสังคม

2.5 กองทุนหมุนเวียน

2.5.1 กองทุนพัฒนาอาชีพ

2.5.2 กองทุนพัฒนาสังคม

2.5.3 กองทุนศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ประจำหมู่บ้าน

2.6 การพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว

2.7 การอนุรักษ์ฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรม

3. กรอบแผนงานการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ได้ตระหนัก และยึดถือแนวพระราชดำริของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองและอยู่อย่าง พอเพียง โดยทุกคนมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมในการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา รวมทั้งเป็น ผู้มีบทบาทกระทำการพัฒนาด้วยตนเอง อันเป็นปัจจัยร่วมที่สำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนาชนบท แนวใหม่

3.1 สำนะโนปัญหา

เป็นกิจกรรมขั้นพื้นฐานของหมู่บ้านที่จะให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น วิเคราะห์สาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการวางแผนการพัฒนาในด้านต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง สิ่งแวดล้อม การประสานงาน

3.2 กฎ ระเบียบของชุมชน

ในแต่ละหมู่บ้านจะมีกฎระเบียบเพื่อถือปฏิบัติร่วมกันเป็นความรับผิดชอบที่มี ต่อสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำต่างๆ

3.3 บทบาทของกลุ่ม/องค์กร

องค์กรประชาชนที่มีอยู่ในหมู่บ้านมีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมของ ชุมชนเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ เกิดประโยชน์อย่างเหมาะสมและตรงตามความต้องการ

องค์กรที่มีอยู่เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ โดยมีส่วนร่วมที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และทำให้โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์บรรลุเป้าหมายได้อย่างยั่งยืน

4. กรอบแผนงานการประสานงานเพื่อการพัฒนา

กรมประชาสงเคราะห์ ให้ความสำคัญต่อการประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรประชาชนเพื่อระดมทรัพยากร เทคโนโลยี บทบาทหน้าที่ และภูมิปัญญาต่างๆ ให้สอดคล้องและสนับสนุนการปฏิบัติงานซึ่งกันและกัน ภายใต้โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ โดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และอำนวยความสะดวกระหว่างชาวบ้านกับหน่วยงานหรือองค์กร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ การพัฒนาสังคม สาธารณูปโภค งานสวัสดิการสังคม การบริหารจัดการทรัพยากร การอนุรักษ์ดิน และน้ำ การปกครอง รวมไปถึงการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งต่างๆ ซึ่งจะทำให้ประชาชนในพื้นที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

กรมส่งเสริมระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำบนพื้นที่ลาดชันเป็นกิจกรรมที่ประสานความร่วมมือกันระหว่างกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กับกรมประชาสงเคราะห์และชาวบ้านผู้รับประโยชน์

งานด้านสวัสดิการสังคม เช่น การสงเคราะห์ครอบครัวผู้ยากจน การสนับสนุนทุนประกอบอาชีพ การให้เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ผู้ป่วยเอดส์ การสงเคราะห์ผู้ประสบภัย ฯลฯ เป็นการประสานงานกันระหว่าง สำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดและศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ร่วมกับคณะกรรมการศูนย์สงเคราะห์ ราษฎรประจำหมู่บ้านซึ่งเป็นองค์กรของประชาชนในท้องถิ่น

กรมประชาสงเคราะห์ กองสงเคราะห์ชาวเขา ได้มีโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินงานด้านการพัฒนาชาวเขาในส่วนของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และเพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุ 72 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 โดยปกติการดำเนินงานตามโครงการหรือกิจกรรมใดๆ ของรัฐจะเป็น การสั่งการหรือดำเนินการตามที่ได้รับนโยบายหรือคำสั่งมา ดังนั้นการดำเนินงานของโครงการหรือ กิจกรรมนั้นๆ จึงประสบผลสำเร็จได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น โดยเฉพาะในโครงการด้านการพัฒนา ด้วยเหตุนี้การดำเนินงานตามโครงการในปัจจุบันจึงได้มุ่งเน้นการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม คือให้ผู้รับ ร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตน เนื่องจากผู้รับการพัฒนาเป็นผู้ที่รับรู้และรับทราบถึงปัญหาได้อย่างแท้จริง เป็นการพัฒนาที่ตรงกับความต้องการของชุมชนเอง ทั้งนี้ฝ่ายราชการควรจะเป็นผู้ร่วมในฐานะ ผู้ให้คำแนะนำ ชี้แนะ และสนับสนุนในกิจกรรมโครงการตามความคิดจากผู้รับการพัฒนาในระดับ

รากหญ้าเท่านั้น เมื่อการพัฒนาเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมแล้วการพัฒนาก็ย่อมจะเกิดขึ้นตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศได้ ดังนั้นการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการ การพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากเพราะการมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายและเป้าหมายในการดำเนินงานในแต่ละกิจกรรม โดยมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินการ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เป็นปัจจัยหลักที่จะชี้นำถึงการร่วมมือ ร่วมใจ ประสานงานกันอย่างจริงจังด้วยกันทุกขั้นตอนของการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

แนวความคิดและทฤษฎีของการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขา

การมีส่วนร่วม ตรงกับภาษาอังกฤษ “participation” นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย หลายทฤษฎี นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 183) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้มีการกระทำ (contribution) การบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกันทั้งให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว ส่วน สุจินต์ เคาวิกุล (2527: 20) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง มีส่วนร่วมในการตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานที่มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์ และการประเมินผลในกิจกรรมด้วย ในขณะที่ น้าชัย ทนุผล และสุนิลา ทนุผล ใน สุรินทร์ ไชยสวัสดิ์ (2541: 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการที่สมาชิกของชุมชน มีการกระทำออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกันในการที่จะแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมความสนใจร่วม และดำเนินการร่วมกันที่จะบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ในคุสิต เวชกิจ (2535: 203) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือหลายเรื่องรวมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2532: 2) ที่ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการดำเนินงานรวมพลังประชาชนกับองค์กรของรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชนโดยยึดหลักการว่าสมาชิกในชุมชนนั้นๆ จะต้องร่วมมือกันวางแผนและการปฏิบัติงานเพื่อสนองความต้องการ หรือแก้ปัญหาของประชาชนในชุมชน

ในส่วนของ William (1976: 138) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาความคิดร่วมตัดสินใจเพื่อแก้ปัญหาของตนเองรวมทั้งมีส่วนร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้และความชำนาญโดยใช้วิทยาการที่เหมาะสม ตลอดจนสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่ วันรักษ์ มิ่งมณีนาคิน (2531: 10) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเข้าร่วมอย่างแข็งขันและอย่างเต็มที่ของกลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรืองานพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมในอำนาจการตัดสินใจและหน้าที่ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมจะเป็นเครื่องประกันว่าสิ่งที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต้องการมากที่สุดนั้น จักได้รับการตอบสนองและทำให้มีความเป็นไปได้มากขึ้นอยู่ว่าสิ่งที่ทำไปนั้นจะตรงกับความต้องการแท้จริง และมั่นใจมากขึ้นว่าผู้เข้าร่วมทุกคนจะได้รับประโยชน์เสมอหน้ากัน ส่วน ทวีทอง หงษ์วิรัตน์ (2529: 1-2) ให้คำจำกัดความการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากรรวมถึงปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคมเพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกสังคมและในการมีส่วนร่วมนั้นประชาชนได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของคนอย่างเป็นของตนเอง

Castillo ในนำชัย ทนุผล (2529ก: 8) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชนนั้น หมายถึง กระบวนการกระทำของบุคคลที่แสดงออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน และดำเนินงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาความต้องการวางแผนติดตาม และประเมินผล การดำเนินงานในกิจกรรมให้สำเร็จ ลุล่วง และ ประจักษ์ เวสารัชช (2528: 5) ได้ให้คำนิยามความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า เป็นการที่ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องโดยการใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรบางอย่างส่วนตนในกิจกรรมมุ่งสู่การพัฒนาของชุมชน

ความแตกต่างในคำนิยามหรือความหมายของคำว่า “การมีส่วนร่วม” ไปตามมิติต่างๆ เช่นนี้มีผลทำให้ไม่สามารถนิยามการมีส่วนร่วมได้อย่างครอบคลุม ครบถ้วนและเป็นที่ยอมรับทั่วไปได้ นักวิชาการจำนวนหนึ่งได้พยายามให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาเฉพาะความสนใจของแต่ละคน จากเหตุผลดังกล่าว นำชัย ทนุผล (2529ก: 117-118) ได้สรุปไว้ว่าการมีส่วนร่วมนั้นเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีการร่วมมือร่วมใจในการระบุปัญหา ความต้องการ การวางแผน และการตัดสินใจในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่และร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมนั้นให้บรรลุผลและลุล่วงไปเพื่อประโยชน์ของชุมชน

นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมยังจะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชนทำให้การดำเนินโครงการต่างๆ ที่วางเอาไว้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางได้

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

ดิน ปรัชญาพทธี (2528: 611-666) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำ เป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบันเพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมเท่านั้น เช่นการเลือกตั้งทั่วไป การเลือกตั้งโดยคะแนนลับ และการประชุมปรึกษาหารือประจำปี จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมตามนัยของทฤษฎีนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้ตามได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้งส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ทฤษฎีแบบการมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางแผนนโยบาย ยิ่งกว่านั้นทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบ นั่นคือการไม่ยอมให้มีการมีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม

นอกจากนั้นโกวิท พวงงาม และคณะ (2539: 107) ได้กล่าวว่า ทฤษฎีการมีส่วนร่วมมีวิธีการดังนี้

1. โครงการที่จัดทำขึ้นนั้นจะต้องแสดงให้เห็นกลุ่มเป้าหมายสนใจว่าจะสนองความต้องการของบุคคลได้อย่างแท้จริง

2. จะต้องให้กลุ่มเป้าหมายนั้นได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ให้มากที่สุด

3. การตัดสินใจหรือความคิดเห็นจะต้องเป็นกลุ่มคนเป้าหมายส่วนใหญ่และไม่ขัดแย้งต่อความเชื่อต่างๆ ในชุมชนนั้น

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

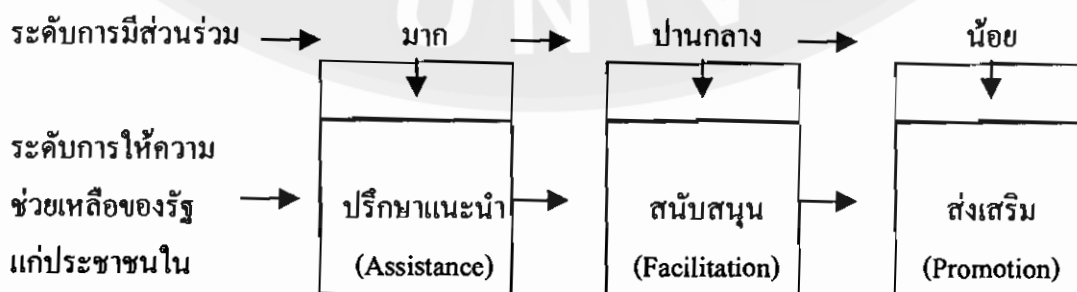
บัวพันธ์ พรรคทิง และคณะ (2531: 84–89) ได้ศึกษาพบว่าพฤติกรรมเข้ากระบวนการพัฒนาของชาวบ้านนั้น ปรากฏว่าชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมในการพัฒนาในระดับกลางและต่ำ ทั้งในโครงการของรัฐและโครงการของชาวบ้าน พฤติกรรมเข้าร่วมโครงการของรัฐนั้นชาวบ้านโดยทั่วไปจะเข้าร่วมเพียงบางขั้นตอน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่มีความรู้สึกว่าการต่างๆ นั้นเป็นความรับผิดชอบของทางราชการ ในกรณีการเข้าร่วมของชาวบ้านในโครงการของชาวบ้านนั้น จากการศึกษาพบว่ากิจกรรมของชาวบ้านเองมีขอบเขตค่อนข้างจำกัด เกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนน้อย รวมทั้งถูกจำกัดโดยปัจจัยสนับสนุนด้านอื่นๆ เช่น งบประมาณ เป็นต้น

แต่โดยทั่วไปแล้ว วิรัช นิการวรรณ (2535: 123) กล่าวว่า เป็นที่น่าสังเกตว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนจะเกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือของรัฐแก่ประชาชน กล่าวคือ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทจะมีความสัมพันธ์กับระดับการให้ความช่วยเหลือของรัฐแก่ประชาชนในชนบท ดังแสดงรายละเอียดในแผนภูมิที่ 1 นั่นก็คือ

1. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทในระดับสูง หรือประชาชนมีความพร้อมมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้จะมีน้อยมาก คือรัฐเพียงให้คำปรึกษาแนะนำ หรือให้ความช่วยเหลือเป็นคำปรึกษาแนะนำทางด้านวิชาการเท่านั้น (assistance)

2. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คือมีความพร้อมในระดับปานกลาง ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้ก็อยู่ในระดับปานกลางด้วย คือเป็นการช่วยเหลือสนับสนุนบางส่วน (facilitation)

3. หากประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในระดับต่ำ โดยประชาชนไม่มีความพร้อมหรือมีความพร้อมน้อยมาก ระดับการช่วยเหลือของรัฐที่ให้แก่ประชาชนกลุ่มนี้ก็จะมีความมาก คือ รัฐต้องส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปคลุกคลีกับประชาชนในชนบทมีการกระตุ้นเร่งเร้าและให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมทุกวิถีทางอย่างครบวงจร(promotion)

ชนบท

ภาพที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในชนบท

จุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วม

อิระวัชร จันทรประเสริฐ (2541: 80) กล่าวว่าจุดมุ่งหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ต้องการให้เกิดขึ้นคือ

1. ทางเศรษฐกิจ (economic) ประชาชนสามารถสร้างอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจได้ โดยอาศัยการร่วมมือกันซื้อ ร่วมมือกันขาย เพื่อให้ได้ของที่มีคุณภาพ และมีความยุติธรรมทางด้านราคา
2. ทางสังคม (social) การมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้นทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง (self-confidence) เกิดความไว้วางใจในตัวเอง (self-reliance) ความรับผิดชอบ (responsibility) ต่อตนเองและผู้อื่น ช่วยเหลือตนเองได้ (self-help) ประชาชนสามารถระดมความคิด พลังกาย พลังใจ และความสามารถ เข้าจัดการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้สำเร็จ
3. ทางการเมืองและการปกครอง (politic and government) การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนแต่ละคนนั้นเป็นการสร้างบุคลิกภาพและจิตสำนึกของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยซึ่งจะมุ่งไปสู่การปกครองตนเอง

แนวคิดการมีส่วนร่วม

วิรัช นิภาวรรณ (2535: 121) กล่าวถึงแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทว่าได้เกี่ยวข้องกับแนวความคิดอย่างน้อย 2 แนวความคิด คือ

แนวความคิดแรก เป็นการมีส่วนร่วมผ่านองค์กรในชนบท (through rural organization) โดยประชาชนในชนบทสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชนบท โดย

1. เป็นผู้บริหารหรือเป็นเจ้าหน้าที่ขององค์กรในชนบทต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาชนบท
2. เป็นสมาชิกขององค์กรในชนบทต่างๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาชนบท และ
3. ไม่เป็นสมาชิกขององค์กรในชนบทแต่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการในฐานะที่เป็นผู้ออกแรงงาน (labor) เป็นผู้สนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ (contribution of materials) เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน (monetary assistance) เป็นผู้เข้าร่วม (attendance) ในโครงการฝึกอบรม สัมมนา หรือประชุม รวมทั้งเป็นผู้รับข่าวสาร (recipient of information) เกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบท

แนวความคิดที่สอง เป็นการมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการตัดสินใจ (through decision-making process) ในโครงการพัฒนาชนบท ซึ่งประชาชนในชนบทสามารถเข้ามามีส่วนร่วมโดย

1. ผู้นำในท้องถิ่น ทั้งที่มาจากผู้ที่มีความรู้มีการศึกษาและผู้ที่มาจากการแต่งตั้ง สามารถเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติว่า ประชาชนยากจนในชนบทอาจเข้ามาเกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบทมากขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ อย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่

1.1 บทบาทของระบบราชการที่มีต่อการพัฒนาชนบท เมื่อใดก็ตามที่มีการรวมอำนาจในการพัฒนาไว้ที่ระบบราชการมาก ก็ย่อมทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนลดน้อยลง

1.2 โครงสร้างทางการเมืองและสังคมของสังคมชนบท โครงสร้างดังกล่าวนี้มี ส่วนสำคัญทำให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มากน้อยต่างกัน เช่น โครงสร้างทางการเมืองในสังคมชนบทที่สนับสนุนการปกครองระบอบ ประชาธิปไตย ย่อมส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าโครงสร้างที่ไม่สนับสนุนระบอบ ประชาธิปไตย หรือโครงสร้างสังคมที่เป็นเจ้าขุนมูลนายหรือโครงสร้างที่สนับสนุนความเชื่อเรื่อง เหวอเรื่องกรรมย่อมไม่เอื้ออำนวยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม เป็นต้น

ในขณะที่ ไพรัตน์ เคชะรินทร์ (2532: 58) กล่าวว่าแนวความคิดการมีส่วนร่วมใน การพัฒนานั้นหากจะมองว่าการพัฒนาเป็นเรื่องของประชาชนและเพื่อประชาชนแล้ว การ มีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาจึงเป็นตัวแทนที่ขาดไม่ได้และควรพิจารณาประเด็นที่สำคัญ คือ ประการแรก การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีส่วนร่วมในเรื่องอะไรบ้าง อยู่ในขั้นตอนใดของ กระบวนการพัฒนา ประการที่สอง มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มใดบ้างหรือใครบ้างที่ น่าจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม

ส่วน อิระวัชร จันทระประเสริฐ (2541: 77-78) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ของประชาชนว่าเป็นแนวความคิดพื้นฐานของวิธีการพัฒนาชุมชนคือ ช่วยให้ประชาชนสามารถ ช่วยตนเองได้โดยประชาชนต้องช่วยกันในการเป็นผู้กระทำการพัฒนาตนเอง มิใช่เป็นผู้รับการ พัฒนาเท่านั้น และการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้นเกิดจากแนวความคิดสำคัญ 3 ประการคือ

1. เกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน
2. เกิดจากความเดือดร้อนและความไม่พอใจร่วมกัน
3. เกิดจากการตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่

ปรารถนา

และการมีส่วนร่วมนั้นยังอาจเกิดจากความคิดอื่นๆ ได้เช่น

1. เกิดจากความศรัทธาต่อบุคคลและสิ่งศักดิ์สิทธิ์
2. เกิดจากความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศตำแหน่ง

3. เกิดจากอำนาจบังคับของบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า เป็นต้น

ในด้านบทบาทของประชาชนในการมีส่วนร่วม

Ho (1983: 32) ให้ความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาควรมีเนื้อหา ดังนี้คือ

1. การเน้นคุณค่าของการวางแผนระดับท้องถิ่น
2. การใช้เทคโนโลยีและทรัพยากร ที่จะหาได้ในท้องถิ่น
3. การฝึกอบรมที่เน้นให้ประชาชนสามารถดำเนินการพัฒนาด้วยตนเองได้
4. การแก้ไขปัญหาความต้องการพื้นฐาน โดยสมาชิกของชุมชน
5. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามแบบประเพณีดั้งเดิม
6. การใช้วัฒนธรรมและการสื่อสารที่สอดคล้องกับการพัฒนา

ในขณะที่ อีระวัชร จันทรประเสริฐ (2541: 79) กล่าวว่าในเรื่องนี้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชน ทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กร อาสาสมัครรูปแบบต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่อง รวมกัน ในเรื่องต่อไปนี้ ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบาย การพัฒนาที่กำหนดไว้คือ

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไข ลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์ สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไข ปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุง ระบบการบริหารงานพัฒนา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตัวเอง และของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ข้อคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาประชาชนจะมีส่วนเกี่ยวข้องและจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมผูกพันกับกิจกรรมทุกขั้นตอนในการปฏิบัติงาน และทุกระดับของการตัดสินใจ ซึ่งเป็นการสอดคล้องกับความเห็นของ เจมส์ คี (2526: 10) ที่พบว่าโดยส่วนใหญ่กระบวนการมีส่วนร่วมจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุการวางแผนดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์และการรับฟังประเมินผล

ในขณะเดียวกัน ปธาน สุวรรณมงคล (2527: 82) ก็สรุปไว้เช่นกันว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะที่เกี่ยวข้อง 3 ประการคือ

1. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์

ลักษณะการมีส่วนร่วม

ลักษณะการมีส่วนร่วมนั้นแบ่งไปตามบทบาทและหน้าที่ของผู้เข้าร่วมซึ่งมีอยู่หลายระดับ คือการเป็นสมาชิก เข้าร่วมประชุม บริจาคเงิน เป็นกรรมการ หรือเป็นประธานกรรมการ โดยกรรณิกา ชมดี (2524: 11-13) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมดังนี้

1. การมีส่วนร่วมประชุม
2. การมีส่วนร่วมออกเงิน
3. การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
4. การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
5. การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
6. การมีส่วนร่วมชักชวน
7. การมีส่วนร่วมบริโภค
8. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่ม
9. การมีส่วนร่วมเป็นผู้ในแรงงานหรือเป็นลูกจ้าง
10. การมีส่วนร่วมออกวัสดุอุปกรณ์

ส่วน อีระวัชร จันทประเสริฐ (2541: 82-85) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่าสามารถจำแนกได้ 5 ลักษณะดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะของตัวบุคคล ในลักษณะนี้จะให้ความสำคัญในปัจเจกบุคคล ที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ โดยมองประสบการณ์ของแต่ละบุคคลเป็นสิ่งสำคัญของแนวคิด เช่น การตัดสินใจ จิตสำนึก ความเป็นเจ้าของ ความรู้สึกรับผิดชอบ
2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยให้เป็นขบวนการที่มีความเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องในลักษณะนี้ได้ให้ความสำคัญในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ ผู้ตาม และองค์กรที่มีประสิทธิภาพ
3. การมีส่วนร่วมในลักษณะของโครงการในลักษณะนี้ให้ความสำคัญกับการจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดีโดยเน้นกลุ่มเป้าหมายการถ่ายทอดระบบเทคนิคความรู้ และการกระจายอำนาจสู่ประชาชน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงที่ค้ำระหว่างประชาชนกับรัฐ
4. การมีส่วนร่วมในลักษณะของสถาบันในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในแง่การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบันมีการถ่ายทอดหรือขยายโครงสร้างทางอำนาจของกลุ่มผลประโยชน์และชนชั้นทางสังคม ในการกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากร การบริหาร สถานะและอำนาจในสังคม
5. การมีส่วนร่วมในลักษณะของนโยบายในลักษณะนี้ให้ความสำคัญในเรื่องการยอมรับหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และผู้เสียเปรียบในสังคม แล้วนำมาใช้กำหนดเป็นนโยบายและแผนงานระดับชาติ เพื่อเป็นการประกันความมั่นคงในเรื่องของการให้การสนับสนุนและยอมรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในรูปของสถาบัน โครงการ กฎหมาย และอุดมการณ์แนวคิดใหม่

รูปแบบของการมีส่วนร่วมของประชาชน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527: 188) ได้กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ประการดังนี้

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรง (direct participation) โดยผ่านองค์กรจัดตั้งของประชาชน (inclusive organization)
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางอ้อม (indirect participation) โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน (non-representative organization) เช่น กรรมการของกลุ่ม

3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ (open participation) โดยผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ตัวแทนของประชาชน (non-representative) เช่น สถาบันหรือหน่วยงานที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมเมื่อไรก็ได้ทุกเวลา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมดนั้นรวมทั้งการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์กล่าวได้ว่าชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ ทั้งในลักษณะของตัวบุคคลและลักษณะของกลุ่มขบวนการองค์กรประชาชน รวมทั้งเจ้าหน้าที่หรือบุคลากรของรัฐ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูน และหน่วยราชการระดับอำเภอ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเพื่อร่วมมือกันในหลายๆ เรื่องทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม พัฒนาศักยภาพการตั้งแวดล้อมในชุมชนชาวเขา รวมไปถึงทางด้านการเมืองการปกครองในท้องถิ่น ในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาซึ่งอาจเป็นการมีส่วนร่วมทั้งโดยตรงและทางอ้อมหรือเป็นการเปิดโอกาสให้สามารถสรุปบทบาทของประชาชนหรือชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ดังนี้คือ

1. ร่วมคิด หมายถึง ชาวบ้านมีโอกาสร่วมกับชุมชนของเขาเองในการเสนอข้อมูลสภาพปัญหา ค้นหาปัญหา ค้นหาสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือองค์กรของตนเอง ตลอดจนรวมถึงการศึกษาหาข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหาเพื่อเสนอความต้องการของชุมชนสร้างรูปแบบวิธีการที่จะแก้ไขปัญหาและลดปัญหาของชุมชน หรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่จะเป็นประโยชน์ที่สนองความต้องการของชุมชนหรือองค์กร อย่างไรก็ตามในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เพื่อกระตุ้นให้ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการคิดนั้นได้ใช้เทคนิคนี้ในการเรียกว่า “สามะโนปัญหา” เพื่อสำรวจสภาพปัญหาสาเหตุของปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหของชุมชน

2. ร่วมตัดสินใจ หมายถึง การให้โอกาสร่วมตัดสินใจในทางเลือกที่จะใช้ทางเลือกที่มีอยู่หรือการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมโดยอาศัยระบบข้อมูลที่ผ่านการประมวล วิเคราะห์ มาใช้ประกอบการตัดสินใจ โดยเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดลำพูนจะเป็นผู้อำนวยการความสะอาดต่อกระบวนการที่เกิดขึ้น

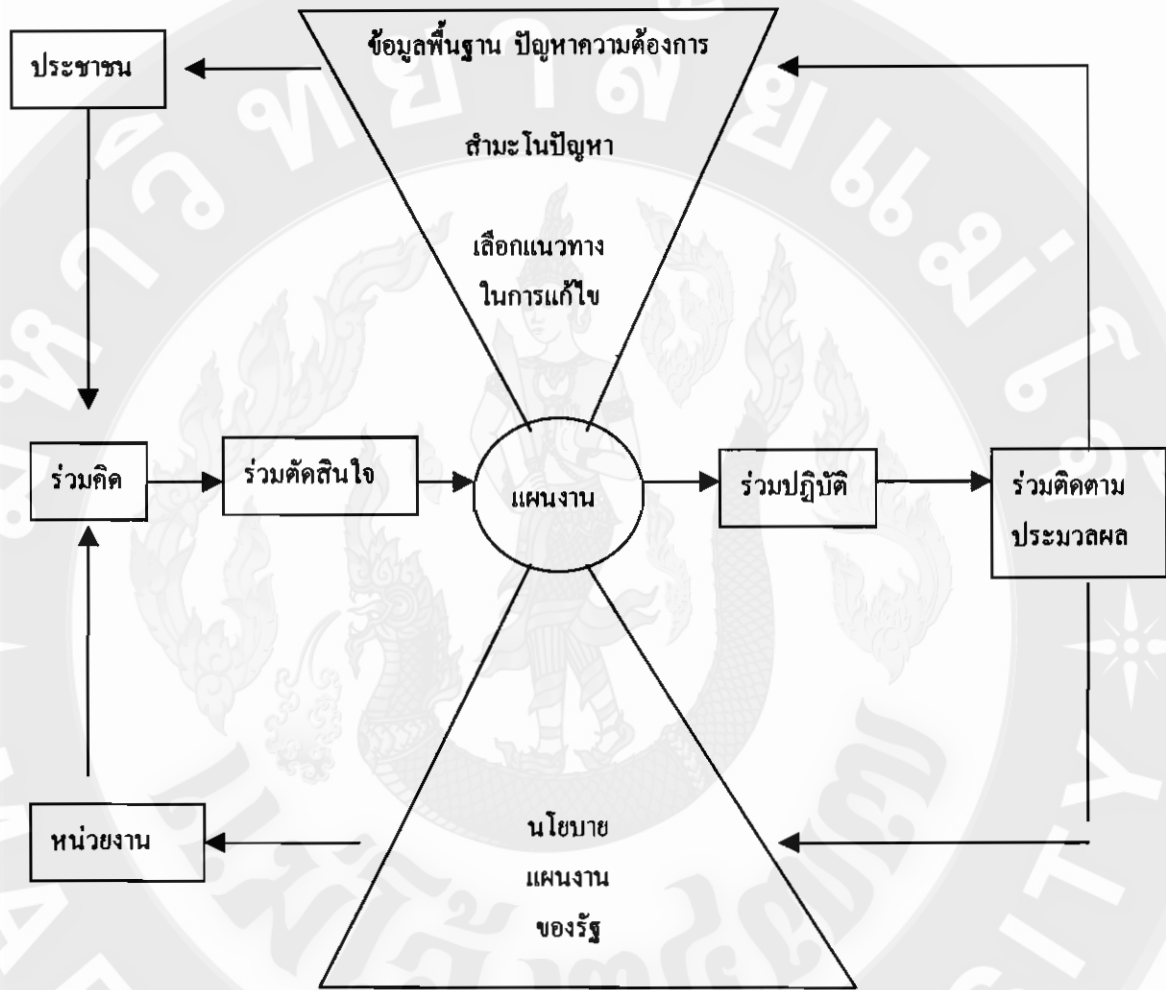
3. ร่วมวางแผน หมายถึง การที่ชาวบ้านมีโอกาสในการวางแผนนโยบาย แผนงานโครงการหรือกิจกรรมเพื่อขจัดและแก้ไขปัญหาที่สนองความต้องการของชุมชนหรือองค์กร โดยอยู่บนพื้นฐานการนำเอาข้อมูล ซึ่งได้แก่ ข้อมูล จปฐ.กชช 2 ค. และหรือ สสค. ที่ผ่านการประมวล วิเคราะห์แล้วอย่างเป็นระบบ รวมถึงแผนงาน นโยบาย โครงการของรัฐที่มีอยู่ไปประยุกต์ใช้ให้เข้า

กับสภาพการณ์ ปัญหา ความต้องการของชุมชน หรือองค์กร และศักยภาพของชุมชน ตลอดจนร่วมวางแผนลงทุนในกิจกรรมตามขีดความสามารถของชุมชนนั้นๆ

4. ร่วมทำ หมายถึง ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม แผนงานโครงการที่ได้วางไว้ เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ โดยให้สอดคล้องกับภูมิปัญญา ทรัพยากรที่มีอยู่ ตรงตามช่วงเวลาและระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆ

5. ร่วมติดตาม ประเมินผล หมายถึงชาวบ้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งโดยตรงและทางอ้อม เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ หรือกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติไป ซึ่งจะต้องวิเคราะห์ว่ากิจกรรมต่างๆ นั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้างที่เกิดขึ้น จะสามารถปรับปรุงแก้ไขได้อย่างไร มีแนวทางทิศทางที่เหมาะสมเป็นเช่นไร ซึ่งจะต้องผลักดันเป็นโครงการ แผนงาน หรือนโยบายของรัฐต่อไปซึ่งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้จะต้องมีการประมวลวิเคราะห์อย่างเป็นระบบที่สมบูรณ์ และนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อไปอย่างเป็นกระบวนการ

บทบาทต่างๆ ของชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นอย่างเป็นขั้นตอนและมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายอย่างนั้น สามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ ดังแสดงในแผนภูมิที่ 2

แผนภาพที่ 2 การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์
ที่มา: อีระวัชร จันทรประเสริฐ (2541: 85)

ภาคสรุป (Overview)

โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ มีลักษณะเป็นงานพัฒนาชนบทบนพื้นที่สูงแบบผสมผสานเพื่อแก้ไขปัญหาความวิกฤติด้านสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งปัญหาความวิกฤติด้านสังคมของชุมชนชาวเขา บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายและการร่วมมือประสานงานกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรประชาชนโดยยึดถือแนวคิด และทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวทางในการดำเนินงานพัฒนากลุ่มน้ำขนาดเล็กรวมพื้นที่ที่หมู่บ้านชาวเขาดังถิ่นฐานอยู่ 72 หมู่บ้าน ซึ่งเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา 14 จังหวัด มีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานโครงการในส่วนของจังหวัดลำพูน มีเป้าหมายอยู่ 4 หมู่บ้าน

โครงการฯ มีกรอบแผนงานหลัก 4 ด้านคือ กรอบแผนงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรอบแผนงานการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต กรอบแผนงานการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน และกรอบแผนงานการประสานงานเพื่อการพัฒนาซึ่งกรอบแผนงานทั้งหมดนั้นได้ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูงควบคู่ไปกับการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ จึงต้องการมุ่งศึกษาถึงระดับการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยแบ่งออกเป็น 3 กิจกรรมคือ สัมมนาปัญหา กฎระเบียบของชุมชนและบทบาทของกลุ่ม/องค์กร ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านตามขั้นตอนของการมีส่วนร่วมตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้ตรวจเอกสารมาดังนี้

1. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการร่วมคิด
2. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการร่วมตัดสินใจ
3. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการร่วมวางแผน
4. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการร่วมปฏิบัติ
5. ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการร่วมติดตาม ประเมินผล

โดยในแต่ละขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านนั้นผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาถึงระดับของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในทุกขั้นตอนของกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งเป็นปัจจัยองค์ประกอบที่สำคัญของการดำเนินงานโครงการให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

(RESEARCH METHODOLOGY)

การวิจัยการดำเนินโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของ
ชาวบ้านบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน ได้กำหนดวิธีการวิจัยดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

(Locale of the Study)

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในพื้นที่บ้านห้วยโป่ง หมู่ที่ 2 ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งห้วยช้าง
จังหวัดลำพูน ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

1. บ้านห้วยโป่ง เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินงานตามนโยบายของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อเฉลิมพระเกียรติในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุ 72 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม 2542
2. บ้านห้วยโป่งมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้าน ในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์บ้านอื่น ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์และแนวทางต่อศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเพื่อปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ

ผู้ให้ข้อมูล

(Respondents)

การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากหัวหน้าครอบครัวของชาวบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งหมด 95 หลังคาเรือน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง เพราะจำนวนประชากรที่ศึกษามีจำนวนไม่มากนักและอยู่ในวิสัยที่ศึกษาข้อมูลได้ทุกหน่วย จึงควรศึกษาประชากรทั้งหมดเพื่อความถูกต้องและแม่นยำและไม่จำเป็นต้องใช้สถิติมาประมาณค่า (นำชัย ทุนผล, 2531: 52)

ตัวแปรและการวัดตัวแปร (Variables and Measurement)

การวิจัยครั้งนี้ ตัวแปรที่ได้ศึกษามีดังนี้
อายุ หมายถึง อายุจริงของผู้ให้ข้อมูลตั้งแต่เกิดจนถึงเวลาบันทึกข้อมูลนับเป็นปี
ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิสูงสุดของผู้ให้ข้อมูลได้ศึกษาขั้นสูงสุดในสถาบันทางการศึกษาต่าง ๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

จำนวนสมาชิกในครอบครัว หมายถึง จำนวนคนทั้งหมดที่อาศัยอยู่ในบ้านของผู้ให้ข้อมูล

อาชีพ หมายถึง อาชีพที่ได้ประกอบในการเลี้ยงชีพและครอบครัว

รายได้ของครอบครัว หมายถึง รายได้ของบุคคลในครอบครัว ในปี 2543

การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การมีส่วนร่วมที่ นำชัย ทนุผล (2529ก: 117-118) สรุปไว้ว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีการร่วมมือร่วมใจในการระดมปัญหา ความต้องการ การวางแผน และการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ตนประสบอยู่ และร่วมมือดำเนินกิจกรรมนั้นให้บรรลุและลุล่วงไปเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน นอกจากนั้นการมีส่วนร่วมยังจะช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของให้เกิดขึ้นกับประชาชน ทำให้เกิดการดำเนินโครงการต่างๆ ที่วางไว้ดำเนินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางได้ ซึ่งการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์แบ่งออกเป็น 3 กิจกรรมได้แก่

- 1) สัมมนาปัญหา
- 2) กฎระเบียบของชุมชน
- 3) บทบาทของกลุ่ม/องค์กร

ในการวัดการมีส่วนร่วมของชาวไทยภูเขาในกิจกรรมพัฒนาต่างๆ ของโครงการนั้น ผู้วิจัยได้สร้างข้อความเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ ในกรอบแนวทางดำเนินการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน ทุกข้อความมีคำตอบให้ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบตามความเป็นจริงว่าได้เข้าร่วมหรือไม่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมนั้นๆ หากผู้ให้ข้อมูลตอบว่าเข้าร่วม ผู้วิจัยมีคำตอบให้เลือกตอบว่าเข้าร่วมในลักษณะใด คะแนนให้ดังนี้คือ เข้าร่วมทุกครั้งมีคะแนนเท่ากับ 4 คะแนน เข้าร่วมบ่อยครั้งมีคะแนนเท่ากับ 3 คะแนน เข้าร่วมบางครั้งมีคะแนนเท่ากับ 2 คะแนน ไม่มีส่วนเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เลย มีคะแนนเท่ากับ 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนจากคำตอบที่ผู้ให้ข้อมูลเลือกตอบ

มาคำนวณน้ำหนักคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในแต่ละกิจกรรม โดยกำหนดเกณฑ์การแปลผล ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย	หมายถึง
1.00 – 1.75	ผู้ให้ข้อมูลไม่มีส่วนร่วมกิจกรรมเลย
1.76 – 2.50	ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมบางครั้ง
2.51 – 3.25	ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมบ่อยครั้ง
3.26 – 4.00	ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล (Research Instrument)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (interview schedule) โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวของวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ซึ่งมีทั้งแบบคำถามปลายเปิด (open-ended question) และคำถามปลายปิด (close-ended question) มีทั้งหมด 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพ รายได้ของครอบครัว

ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

การทดสอบเครื่องมือ (Pretesting of the Instrument)

1. การทดสอบเครื่องมือ ได้กระทำโดยนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาถึงความตรงในเนื้อหา (content validity) แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขตามที่ได้รับคำแนะนำ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่มีคุณภาพ สำหรับใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

2. ส่วนการทดสอบความเที่ยง (reliability) ของแบบสัมภาษณ์ โดยได้นำแบบสัมภาษณ์ตอนที่ 2 ไปทดสอบกับครอบครัวชาวบ้านในหมู่บ้านม่อนหินขาว อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน เนื่องจากหมู่บ้านม่อนหินขาว มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับหมู่บ้านบ้านปวง และเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ แต่อยู่ต่างพื้นที่กัน ซึ่งมีประชากรศึกษาจำนวน 29

คน และนำข้อมูลที่ได้วิเคราะห์หาความเที่ยงโดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (coefficient of alpha) แบบของ Cronbach ใน น้าชัย ทนผล (2531: 98) ใช้สูตร

$$r_{tt} = \frac{n}{n-1} \left(1 - \frac{V_i}{V_t} \right)$$

n	=	จำนวนข้อความหรือคำถามทั้งหมด
V_i	=	ความแปรปรวนของคะแนนแต่ละข้อ
V_t	=	ความแปรปรวนของกลุ่มตัวอย่าง
r_{tt}	=	ความเที่ยง

ผลการวิเคราะห์ค่าความเที่ยงของแบบสัมภาษณ์ตอนที่ 2 พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.94

วิธีการรวบรวมข้อมูล (Data Gathering)

ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ประสานงานโดยตรงกับผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการอำนวยความสะดวกในการนัดหมายเจ้าหน้าที่และผู้ให้ข้อมูลในพื้นที่เป้าหมาย โดยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง และมีผู้ช่วยเก็บรวบรวมข้อมูลอีก 2 คน โดยก่อนที่จะออกไปสัมภาษณ์ได้ชี้แจงให้ผู้ช่วยทั้งสองมีความเข้าใจตรงกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลตรงความเป็นจริงและตามที่ต้องการ ภายในเวลาที่กำหนด เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)

เมื่อรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความสมบูรณ์แล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาถอดรหัสข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science, SPSS/PC⁺) สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

1. ค่าร้อยละ (percentage) และค่าความถี่ (frequency) เพื่อบรรยายถึงลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ของผู้ให้ข้อมูล
2. ค่ามัธยฐานเลขคณิต (arithmetic mean) และค่าความแปรปรวน เพื่อวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลางและการกระจายของลักษณะส่วนบุคคลทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ให้ข้อมูล
3. ค่าคะแนนเฉลี่ย (Weight Mean Score ; WMS) เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วม โดยใช้สูตร

$$WMS = \frac{4f_1 + 3f_2 + 2f_3 + 1f_4}{TNR}$$

เมื่อ WMS = จำนวนผู้ให้ข้อมูล ที่เลือกตอบว่าไม่มีส่วนเข้าร่วมกิจกรรม

f_1 = จำนวนผู้ให้ข้อมูล ที่เลือกตอบว่ามีส่วนร่วมน้อย

f_2 = ค่าน้ำหนักเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูล

f_3 = จำนวนผู้ให้ข้อมูล ที่เลือกตอบว่ามีส่วนร่วมปานกลาง

f_4 = จำนวนผู้ให้ข้อมูล ที่เลือกตอบว่ามีส่วนร่วมมาก

TNR = จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

(Research Duration)

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาดำเนินการ ตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนธันวาคม 2544

บทที่ 4

ผลการวิจัยและวิจารณ์

(RESULTS AND DISCUSSION)

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ทราบถึงลักษณะส่วนบุคคล และสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมของชาวบ้านห้วยโป่ง และศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่งในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ โดยรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครอบครัวของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปาง อำเภอกู่แก้ว จังหวัดลำพูน จำนวนทั้งหมด 95 หลังคาเรือน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง และได้รวบรวมผลการวิจัยและวิจารณ์เป็นส่วนเดียวกัน โดยนำเสนอในรูปแบบของตารางข้อมูลประกอบคำบรรยายและความเรียงเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

ลักษณะส่วนบุคคล

เพศ

ผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 87.36) เป็นเพศชาย และร้อยละ 16.64 เป็นเพศหญิง จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากเป็นเพศชาย เนื่องจากในสังคมชนบท ถือว่าเพศชายเป็นหัวหน้าครอบครัว เพศชายมักได้รับการยกย่องให้เป็นผู้นำซึ่งนับว่าเป็นค่านิยมชนิดในชนบท (สุนิลา ทนุผล, 2531ก: 25) และพบว่ามีเพศหญิงบางส่วนที่เป็นหัวหน้าครอบครัว เนื่องจากเป็นหม้ายเพราะสามีเสียชีวิตแล้วเท่านั้น

อายุ

ผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุมากที่สุด 89 ปี และน้อยที่สุด 24 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 45.41 ปี ค่าความแปรปรวน 15.82 ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 38.95) มีอายุระหว่าง 33-44 ปี รองลงมาร้อยละ 23.16 มีอายุน้อยกว่า 32 ปี ร้อยละ 17.89 มีอายุระหว่าง 57-68 ปี ร้อยละ 11.58 มีอายุระหว่าง 46-56 ปี และร้อยละ 4.21 มีอายุระหว่าง 69-80 และ 81 ปีขึ้นไป จากผลการวิจัยอาจกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลเป็นบุคคลที่มีอายุไม่มากนัก ซึ่งพิจารณาอายุเฉลี่ยของผู้ให้ข้อ

มุลคือ 45 ปี ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยที่แข็งแรง มีความอดทน ดังที่ สุนิลา ทนุผล (2531ข: 37-38) ได้กล่าวว่า บุคคลที่มีอายุช่วงนี้เป็นผู้ใหญ่ในวัยเข้มแข็ง สร้างตัว มีความสมบูรณ์ทางร่างกายที่สุด และมีความคล่องแคล่ว และเมื่อพิจารณาค่าความแปรปรวนของอายุซึ่งมีค่าเท่ากับ 15.82 อาจกล่าวได้ว่า อายุของผู้ให้ข้อมูลมีความแตกต่างกัน

สถานภาพสมรส

ผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82.11) แต่งงานแล้ว และร้อยละ 17.89 เป็นหม้าย จากผลการวิจัยอาจกล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นผู้ที่สมรสแล้ว และส่วนน้อย เป็นหม้าย เนื่องจากสามีเสียชีวิต ไม่พบข้อมูลว่ามีสถานภาพหย่าหรือแยกกันอยู่ อาจเนื่องจากผู้ให้ข้อมูลเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ซึ่งไม่นิยมการหย่าร้างหรือแยกกันอยู่ ดังที่ ขจรรักษ์ บุญพัฒน์ (2538: 79) ได้กล่าวถึง ระบบสังคมชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงว่า แต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว เป็นกฎที่เคร่งครัด การหย่าร้าง และการแต่งงานใหม่ไม่ค่อยปรากฏ และนิภา ลาซโรจน์ (2539: 23) กล่าวว่า ในสังคมกะเหรี่ยงไม่ค่อยจะมีการหย่าร้างเกิดขึ้น ส่วนมากจะอยู่ด้วยกันจนแก่เฒ่าและตายจากกัน

ระดับการศึกษา

ผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.53) ไม่ได้เรียนหนังสือ รองลงมาร้อยละ 27.37 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ร้อยละ 13.68 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า ร้อยละ 5.26 จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า ร้อยละ 2.11 จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า และร้อยละ 1.05 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จากผลการวิจัย อาจกล่าวได้ว่า ครึ่งหนึ่งของผู้ให้ข้อมูลไม่ได้รับการศึกษา เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับอายุของผู้ให้ข้อมูลจะพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีอายุสูงสุด 89 ปี และมีอายุเฉลี่ย 45 ปี อาจเนื่องมาจาก การศึกษาสมัยก่อนเป็นสิ่งที่ไกลตัว ต่างก็มุ่งจะหาเลี้ยงชีพ อีกประการหนึ่งโอกาสทางการศึกษาไม่มี ดังที่ ประวิตร โพธิอาศน์ (ไม่ระบุปีพิมพ์: 1) กล่าวว่า การไม่รู้หนังสือของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนั้น ส่วนใหญ่เนื่องจากการขาดโอกาสในการได้รับบริการทางการศึกษาของรัฐที่ให้แก่ชุมชนในเขตภูเขา ซึ่งมีการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยห่างไกลการคมนาคม และมีปัญหาอุปสรรคอยู่มากมายเกี่ยวเนื่องกัน

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

ผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 8 คน น้อยที่สุด 1 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.54 คน มีค่าความแปรปรวน 1.76 ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 62.11 รายงานว่า มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-4 วัน รองลงมาร้อยละ 21.05 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 1-2 คน ร้อยละ 13.68 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 5-6 คน และร้อยละ 3.16 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 7-8 คน ค่าความแปรปรวนเท่ากับ 1.32 จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่าผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกัน เพราะจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 8 คน ในขณะที่น้อยที่สุดมีเพียงคนเดียว ส่วนขนาดของครอบครัวพบว่า ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 3 คน อาจเนื่องจากลักษณะครัวเรือนของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงเป็นแบบครอบครัวเดี่ยว (nucleus family) และเป็นครอบครัวขนาดเล็ก ซึ่งจะมีผลให้ผู้ให้ข้อมูลไม่ต้องมีการต่อครอบครัวมากเกินไป (สุนิลา ทนุผล, 2531: 27)

จำนวนบุตร

ผลการวิจัยในตารางที่ 1 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 2.10 รายงานว่า ไม่มีบุตร ส่วนผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 97.90 มีบุตร โดยผู้ให้ข้อมูล มีบุตรมากที่สุด 9 คน น้อยที่สุด 1 คน โดยมีบุตรเฉลี่ย 2.21 คน มีค่าความแปรปรวน 1.91 ผู้ให้ข้อมูลมีบุตรชายและบุตรหญิงทั้งสิ้น 135 คน โดยร้อยละ 48.89 มีบุตรชาย 1-2 คน ร้อยละ 40.74 มีบุตรหญิง 1-2 คน ร้อยละ 5.93 มีบุตรหญิง 3-4 คน ร้อยละ 2.96 มีบุตรชาย 3-4 คน และร้อยละ 0.74 มีบุตรชายและหญิงเท่ากันคือ 5-6 คน อาจเนื่องมาจากชาวบ้านตระหนักถึงการวางแผนครอบครัว (สถาบันวิจัยชาวเขา, 2543: 73) นอกจากนี้อาจเป็นเพราะได้รับความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว ดังรายงานการสำรวจประชากรชาวเขา สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2530: 19) ที่กล่าวว่า จากการศึกษาสตรีชาวเขาในจังหวัดลำพูน อัตราคุมกำเนิดจะสูงสุดเมื่อสตรีมีบุตรประมาณ 2 คน และจากการสำรวจเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องการวางแผนครอบครัวของแต่ละจังหวัดพบว่า ชาวเขาส่วนใหญ่ในจังหวัดลำพูน ได้รับคำแนะนำในเรื่องวางแผนครอบครัว เป็นอัตราส่วนสูงที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2530: 29)

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล

ลักษณะส่วนบุคคล		จำนวน (N=95)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	83	87.36
	หญิง	12	16.64
อายุ (ปี)	32 และน้อยกว่า	22	23.16
	33-44	37	38.95
	45-56	11	11.58
	57-68	17	17.89
	69-80	4	4.21
	81 และมากกว่า	4	4.21
	$\mu = 45.41$ $\sigma = 15.82$ $R = 24 - 89$		
สถานภาพสมรส	แต่งงานแล้ว	78	82.11
	ม่าย	17	17.89
การศึกษา	ประถมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	13	13.68
	ประถมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	26	27.37
	มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	2	2.11
	มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	5	5.26
	ปริญญาตรี	1	1.05
	ไม่ได้เรียนหนังสือ	48	50.53

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลักษณะส่วนบุคคล	จำนวน (N=95)	ร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
1 - 2	20	21.05
3 - 4	59	62.11
5 - 6	13	13.68
7 - 8	3	3.16
$\mu = 3.54$ $\sigma = 1.76$ $R = 1 - 8$		
จำนวนบุตร		
ไม่มี	2	2.10
มี	93	97.90
ชาย 1-2 คน	(66)	(48.89)
3-4 คน	(4)	(2.96)
5-6 คน	(1)	(0.74)
หญิง 1-2 คน	(55)	(40.74)
3-4 คน	(8)	(5.93)
5-6 คน	(1)	(0.74)
$\mu = 2.21$ $\sigma = 1.91$ $R = 1 - 9$		

ลักษณะเศรษฐกิจและสังคม**อาชีพหลัก**

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (ร้อยละ 97.89) ระบุว่า ประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม และร้อยละ 2.11 ประกอบอาชีพรับราชการ จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นลักษณะของสภาพชนบทไทยโดยทั่วไป โดยเฉพาะ

ของชาวเขาและมีผู้ให้ข้อมูลจำนวนน้อยที่ประกอบอาชีพรับราชการเป็นลูกจ้างประจำ ตำแหน่งครู สอนชาวเขาของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน

อาชีพรอง

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 91.30 ประกอบอาชีพรอง คือรับจ้างทั่วไป รองลงมาร้อยละ 5.80 ค้าขายเป็นอาชีพรอง ร้อยละ 2.90 ประกอบอาชีพรอง เกษตรกรรมจากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลนอกจากมีอาชีพเกษตรกรรมแล้ว ในช่วงเวลาที่ว่างงานจากการทำเกษตรกรรมของตนเองก็จะออกไปรับจ้างเป็นอาชีพรอง เพื่อหารายได้มาใช้จ่าย ในครอบครัวเพิ่มขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ยังไม่ได้เก็บเกี่ยวผลผลิต

รายได้ของครอบครัว

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีรายได้มากที่สุด 136,000 บาท น้อยที่สุด 5,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 34,758 บาท ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 51.58 มีรายได้ระหว่าง 25,001-40,000 บาท รองลงมาร้อยละ 27.37 มีรายได้ต่ำกว่า 25,000 บาท ร้อยละ 15.79 มีรายได้ระหว่าง 40,001-55,000 บาท ร้อยละ 2.10 มีรายได้ระหว่าง 55,001-70,000 บาท และ 85,001-100,000 บาท และร้อยละ 1.06 มีรายได้มากกว่า 100,000 บาท จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีรายได้ในช่วงระหว่าง 25,001-40,000 บาท และมีรายได้เฉลี่ย 34,758 บาท ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรายได้ ต่อปีที่ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันและพบว่ามีรายได้ต่ำสุด 5,000 บาท และ สูงสุด 136,000 บาท ค่าเฉลี่ยมีความแปรปรวนเท่ากับ 18353.31 กล่าวได้ว่ารายได้ของครอบครัว ของผู้ให้ข้อมูลมีความแตกต่างกัน

การถือครองที่ดิน

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 63.93 มีที่ดินเป็นของตนเองถูกต้อง ตามกฎหมาย และร้อยละ 36.07 ส่วนราชการได้จัดสรรพื้นที่ทำกินให้ จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า สภาพการถือครองที่ดินของผู้ให้ข้อมูล ถือครองที่ดินที่มีเอกสารสิทธิเป็นส่วนใหญ่ และเป็นที่ดินที่ ส่วนราชการได้จัดสรรพื้นที่ทำกินให้ ไม่ปรากฏว่ามีการเช่าที่ดินของผู้อื่นแต่ประการใด

กิจกรรมทางสังคมของแม่บ้าน

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 24.17 เข้าร่วมงานประเพณีของหมู่บ้าน รองลงมาร้อยละ 19.79 มีส่วนร่วมการพัฒนาหมู่บ้าน ร้อยละ 19.02 มีส่วนร่วมกิจกรรมที่

ชาวบ้านร่วมจัดขึ้น ร้อยละ 18.77 มีส่วนร่วมการประชุมหมู่บ้าน และร้อยละ 18.25 กิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้นในหมู่บ้าน จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเข้าร่วมงานประเพณีของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นธรรมเนียมถือปฏิบัติสืบทอดกันมาด้วยจิตสำนึกในการอนุรักษ์ฟื้นฟูการดำรงเอกลักษณ์ของชนเผ่าในปัจจุบัน

ส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 86.32 เคยมีส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ และร้อยละ 13.68 ระบุว่าไม่เคยมีส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เคยร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ มีเพียงส่วนน้อยซึ่งไม่เคยมีส่วนร่วมกิจกรรมในโครงการ เนื่องจากอยู่ในวัยชรา จึงไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมฯ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัวและต้องใช้เวลาที่มีในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงตน

ผู้ชักชวนให้เข้าร่วมในโครงการฯ

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลกลุ่มใหญ่จำนวน 81 ราย เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ชักชวนให้ท่านเข้าร่วมในโครงการผู้ให้ข้อมูล 80 รายระบุว่า ผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้ชักชวนให้เข้าร่วมในโครงการ และผู้ให้ข้อมูล 71 รายระบุว่า ผู้อาวุโสในหมู่บ้านเป็นผู้ชักชวนให้เข้าร่วมในโครงการ จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าร่วมในโครงการนี้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐชักชวนให้เข้าร่วมโครงการฯ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลถือว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐก็เป็นผู้นำในหมู่บ้าน ดัง Flores และคณะ (1983) อ้างในนำชัย ทนุผล (2529ข. : 169) และนำชัย ทนุผล และ สุณิลา ทนุผล (2531: 16) กล่าวว่า ผู้นำท้องถิ่นมักเป็นบุคคลที่ชุมชนให้การยอมรับและเชื่อถือ และสามารถเป็นผู้เร่งเร้าให้กลุ่มมาร่วมกิจกรรมได้

สาเหตุที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมโครงการฯ

ผลการวิจัยในตารางที่ 2 พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ร้อยละ 86.32 สาเหตุที่เข้าร่วมโครงการเนื่องจากเห็นว่ามิประโยชน์ถ้าเข้าร่วมโครงการ ส่วนร้อยละ 13.68 ระบุว่าสาเหตุที่ไม่เข้าร่วมโครงการเนื่องจากเป็นเรื่องไกลตัว จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เข้าร่วมโครงการเนื่องจากเห็นว่ามิประโยชน์เข้าร่วม เพราะจิตสำนึกของมนุษย์โดยทั่วไปย่อมต้องการผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ตนเอง ซึ่ง Alano อ้างในนำชัย ทนุผล (2529ก: 11) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างเข้มข้น นั้น เนื่องมาจากพวกเขามีความพึงพอใจอย่างสูงในผลกำไรหรือผล

ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการ และผู้ให้ข้อมูลส่วนน้อยไม่เข้าร่วมโครงการ อาจเนื่องมาจาก มีอายุมาก และไม่สนใจเข้าร่วมโครงการเพราะมีความคิดเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามลักษณะเศรษฐกิจ

ลักษณะเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก (n = 95)		
เกษตรกรรม	93	97.89
รับราชการ	2	2.11
อาชีพรอง (n = 69)		
เกษตรกรรม	2	2.90
ค้าขาย	4	5.80
รับจ้างทั่วไป	63	91.30
รายได้ของครอบครัว (บาท)		
25,000 และต่ำกว่า	26	27.37
25,001-40,000	49	51.58
40,001-55,000	15	15.79
55,001-70,000	2	2.10
70,001-85,000	-	-
85,001-100,000	2	2.10
100,001 และมากกว่า	1	1.06
$\mu = 34,758 \quad \sigma = 18353.31 \quad R = 5,000 - 136,000$		

การถือครองที่ดิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

มีที่ดินเป็นของตนเองถูกต้องตามกฎหมาย	78	63.93
ส่วนราชการได้จัดสรรพื้นที่ทำกินให้	44	36.07

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ลักษณะเศรษฐกิจ	จำนวน	ร้อยละ
กิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้าน (ตอบได้มากกว่า 1)		
การประชุมหมู่บ้าน	73	
การพัฒนาหมู่บ้าน	77	
กิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้นในหมู่บ้าน	71	
กิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมจัดขึ้น	74	
งานประเพณีของหมู่บ้าน	94	
ส่วนร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขา		
เชิงอนุรักษ์		
เคย	82	86.32
ไม่เคย	13	13.68
ผู้ชักชวนให้ท่านเข้าร่วมในโครงการฯ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ผู้นำหมู่บ้าน	80	
ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน	71	
เจ้าหน้าที่รัฐ	81	
สาเหตุที่เข้าร่วมโครงการ		
เห็นว่ามิประโยชน์จึงเข้าร่วม	82	86.32
สาเหตุที่ไม่เข้าร่วมโครงการ		
เป็นเรื่องไกลตัว	13	13.68

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ เป็นการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของหัวหน้าครอบครัวชาวบ้านห้วยโป่ง ในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ใน 3 กิจกรรม คือ ตำมะโนปัญหา กฎระเบียบชุมชน และบทบาทของกลุ่ม/องค์กร กรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ส่งเสริมราษฎรประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ สำหรับการวัดการมีส่วนร่วมนั้น ผู้วิจัยได้สร้างข้อความเกี่ยวกับกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม และในแต่ละข้อความมีคำตอบให้ผู้ข้อมูลเลือกตอบ โดยกำหนดคะแนนของคำตอบ “ทุกครั้ง” = 4 คะแนน “บ่อยครั้ง” = 3 คะแนน “บางครั้ง” = 2 คะแนน “ไม่เข้าร่วมกิจกรรม” = 1 คะแนน จากนั้นนำคะแนนที่ได้มาคำนวณน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์ในการแปลความหมายดังนี้

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 3.26-4.00 หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ทุกครั้ง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.25 หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์บ่อยครั้ง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.76-2.50 หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์บางครั้ง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.75 หมายถึง ผู้ให้ข้อมูลไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์เลย

การนำเสนอผลการวิจัย ผู้วิจัยขอนำเสนอการมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยโป่ง ในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ทั้ง 3 กิจกรรม ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ตารางที่ 3)

ตำมะโนปัญหา

จากผลการวิจัยในตารางที่ 3 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยโป่ง ในกิจกรรมตำมะโนปัญหานั้น อ้างถึงข้อมูลในตารางที่ 2 ซึ่งพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนเพียง 82 คนเท่านั้น ที่รายงานว่ามีส่วนร่วมในกิจกรรมโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลในตารางนี้จึงมีจำนวนเพียง 82 คน เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมของผู้ให้ข้อมูลแล้ว พบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 2.37 ซึ่งหมายความว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในบางครั้งเท่านั้น หากพิจารณาคะแนนเฉลี่ย และระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 8 ข้อความ พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมบางครั้งจำนวน 6 ข้อความ ซึ่งเรียงลำดับจากคะแนนเฉลี่ยมากไปน้อยดังนี้

1. ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมถึงปัญหาในหมู่บ้าน (คะแนนเฉลี่ย 2.37)
2. เข้าร่วมในการวางแผนการแก้ไขและปรับปรุงสิ่งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน (คะแนนเฉลี่ย 2.34)
3. เข้าร่วมในการวิเคราะห์เหตุของปัญหาในที่ประชุมในหมู่บ้าน (คะแนนเฉลี่ย 2.31)
4. ร่วมเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน (คะแนนเฉลี่ย 2.31)
5. เข้าร่วมในการติดตามกิจกรรม/ข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้ (คะแนนเฉลี่ย 2.31)
6. เข้าร่วมเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาในที่ประชุมในหมู่บ้าน (คะแนนเฉลี่ย 2.01)

ส่วนอีก 2 ข้อความพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้ง จำนวน 2 ข้อความ ซึ่งเรียงลำดับจากคะแนนเฉลี่ยมากไปน้อยดังนี้

1. เข้าร่วมดำเนินการในกิจกรรมตามแผนที่ได้ตกลงกันไว้ (คะแนนเฉลี่ย 2.69)
2. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่ผ่านมามีส่วนร่วมในการประชุมแก้ไขและปรับปรุงในสิ่งที่เกิดขึ้น (คะแนนเฉลี่ย 2.68)

จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ กิจกรรมสามะโนปัญหาในระดับบางครั้ง อาจเนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลไม่มีความรู้ ขาดประสบการณ์ จึงไม่กล้าแสดงออก และคิดว่าเป็นเรื่องของผู้นำและกรรมการหมู่บ้าน แต่หากมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนเมื่อใด ก็จะเข้ามามีส่วนร่วมบ่อยครั้ง ในการประชุมแก้ไขและปรับปรุงในสิ่งที่เกิดขึ้นให้ดีขึ้นและเหตุผลอีกประการหนึ่ง อาจเนื่องมาจากทุกคนตระหนักและสำนึกว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัญหาของหมู่บ้านตนที่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขและปรับปรุง

ตารางที่ 3 จำนวน ร้อยละ และค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในกิจกรรมสำมะโนปัญหา

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม (n=82)								ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม	
	ทุกครั้ง		บ่อยครั้ง		บางครั้ง		ไม่เข้าร่วมกิจกรรม				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
สำมะโนปัญหา											
1. เข้าร่วมดำเนินการในกิจกรรมตามแผนที่ได้ตกลงกันไว้ในระดับใด	20	24.39	27	32.93	25	30.49	10	12.20	2.69	บ่อยครั้ง	
2. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมแก้ไขและปรับปรุงในสิ่งที่เกิดขึ้นในระดับใด	18	21.95	31	37.80	22	26.83	11	13.41	2.68	บ่อยครั้ง	
3. ได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมถึงปัญหาในหมู่บ้านของท่านในระดับใด	16	19.51	23	28.05	19	23.17	24	29.27	2.37	บางครั้ง	
4. เข้าร่วมในการวางแผนการแก้ไขและปรับปรุงสิ่งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของท่านในระดับใด	15	18.29	26	31.70	13	15.85	28	34.15	2.34	บางครั้ง	
5. เข้าร่วมในการวิเคราะห์เหตุของปัญหาในที่ประชุมในหมู่บ้านของท่านในระดับใด	15	18.29	25	30.48	13	15.85	29	35.36	2.31	บางครั้ง	
6. ร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาของหมู่บ้านของท่านในระดับใด	30	36.58	11	13.41	26	31.70	15	18.29	2.31	บางครั้ง	
7. เข้าร่วมในการติดตามกิจกรรม/ข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้ในระดับใด	13	15.85	28	34.15	13	15.85	28	34.15	2.31	บางครั้ง	
8. เข้าร่วมเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาในที่ประชุมในหมู่บ้านของท่านในระดับใด	12	14.63	17	20.73	13	15.85	40	48.78	2.01	บางครั้ง	
คะแนนเฉลี่ยรวม									2.37	บางครั้ง	

กฎระเบียบชุมชน

จากผลการวิจัยในตารางที่ 4 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยโป่ง ในกิจกรรมกฎระเบียบของชุมชน ในภาพรวมพบว่ามีคะแนนเฉลี่ย 2.52 ซึ่งหมายถึง ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้ง หากพิจารณาคะแนนเฉลี่ยและระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ข้อความ พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบางครั้งจำนวน 3 ข้อความ ซึ่งเรียงลำดับจากคะแนนเฉลี่ยมากไปน้อยดังนี้

1. เข้าร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อใช้ในหมู่บ้านและชุมชน (คะแนนเฉลี่ย 2.47)
 2. มีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้านและชุมชนของท่าน ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาดังกล่าว (คะแนนเฉลี่ย 2.40)
 3. มีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันของหมู่บ้านและชุมชน (คะแนนเฉลี่ย 2.37)
- ส่วนอีก 2 ข้อความพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้ง ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากันคือ

1. มีส่วนร่วมในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับทราบ และเข้าใจถึงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของการอยู่ร่วมกันในชุมชน (คะแนนเฉลี่ย 2.70)
2. ได้เข้าร่วมในการประชุมของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อร่วมกันตรวจสอบติดตามการทำงานตามที่ตกลงกันไว้ในที่ประชุมหมู่บ้าน (คะแนนเฉลี่ย 2.70)

จากผลการวิจัยอาจกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในกิจกรรมกฎระเบียบชุมชนบ่อยครั้ง อาจเนื่องมาจากทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอนของการกำหนดกฎระเบียบชุมชน ดังนั้นจึงต้องร่วมมือปฏิบัติและตรวจสอบติดตามการทำงานตามที่ได้ตกลงกันไว้ ดัง อธิรัชย์ สิริโกศ (2540: 19) กล่าวว่าเพราะถือว่าจัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจ เพื่อดำเนินการให้สำเร็จตามความมุ่งหมายที่พวกเขามีอยู่และอธิรัชย์ สิริโกศ (2540: 68) ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมต่อการกำหนดแนวทางกันเองโดยการร่วมมือ การประสานงานและร่วมรับผิดชอบด้วยกันในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ทำให้กำหนดรูปแบบได้ตามความต้องการ และถือว่าจัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อดำเนินการให้สำเร็จตามความมุ่งหมายที่พวกเขามีอยู่อย่างเดียวกัน

ตารางที่ 4 จำนวน ร้อยละ และค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในกิจกรรมกฎระเบียบชุมชน

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม (n = 82)								ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม	
	ทุกครั้ง		บ่อยครั้ง		บางครั้ง		ไม่เข้าร่วมกิจกรรม				
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ			
กฎระเบียบชุมชน											
1. มีส่วนร่วมในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับทราบและเข้าใจถึงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของการอยู่ร่วมกันในชุมชนในระดับใด	21	25.61	26	31.71	25	30.49	10	12.19	2.70	บ่อยครั้ง	
2. ได้เข้าร่วมในการประชุมของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อร่วมกันตรวจสอบติดตามการทำงานตามที่ตกลงกันไว้ในที่ประชุมหมู่บ้านในระดับใด	20	24.39	30	36.58	20	24.39	12	14.63	2.70	บ่อยครั้ง	
3. เข้าร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อใช้ในหมู่บ้านและชุมชนของท่านในระดับใด	17	20.73	28	34.15	14	17.0	23	28.05	2.47	บางครั้ง	
4. มีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้านและชุมชนของท่าน ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในระดับใด	15	18.29	28	34.15	14	17.07	25	30.49	2.40	บางครั้ง	
5. มีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาคู่สมรรถในการอยู่ร่วมกันของหมู่บ้านและชุมชนในระดับใด	16	19.51	25	30.49	15	18.29	26	31.71	2.37	บางครั้ง	
คะแนนเฉลี่ยรวม									2.52	บ่อยครั้ง	

จากผลการวิจัยในตารางที่ 5 เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านห้วยโป่ง ในกิจกรรมบทบาทของกลุ่ม/องค์กร กรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจรายหมู่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ในภาพรวมพบว่า มีค่าคะแนนเฉลี่ย 2.69 ซึ่งหมายถึงผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้ง หากพิจารณาคะแนนเฉลี่ยและระดับการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ข้อความ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้ง จำนวน 4 ข้อความ ซึ่งเรียงลำดับจากคะแนนเฉลี่ยมากไปน้อยดังนี้

1. เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้าน (คะแนนเฉลี่ย 3.17)
2. ได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านหรือชุมชนของท่านเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใน (คะแนนเฉลี่ย 2.91)
3. มีปัญหาเกิดขึ้นในกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านและชุมชนของท่าน ท่านได้เข้าร่วมในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใน (คะแนนเฉลี่ย 2.85)
4. เข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นในการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรสำหรับหมู่บ้านและชุมชนของท่าน (คะแนนเฉลี่ย 2.53)

ส่วนอีก 1 ข้อความพบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบางครั้ง คือ เมื่อมีปัญหากลุ่มหรือองค์กร ในหมู่บ้าน (ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจรายหมู่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์ลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน) หรือชุมชนได้จัดประชุมและเชิญคนในหมู่บ้านเข้าร่วม (คะแนนเฉลี่ย 2.00)

จากผลการวิจัยกล่าวได้ว่า ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในกิจกรรมบทบาทของกลุ่ม/องค์กร กรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ส่งเสริมเศรษฐกิจรายหมู่บ้านฯ ในระดับบ่อยครั้ง อาจกล่าวได้ว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะเข้าร่วมประชุมเพื่อรับรู้ข่าวสารและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของตนเองในระดับบ่อยครั้ง เพราะเห็นว่าอาจมีประโยชน์หรือผลกระทบในทางลบกับผู้ให้ข้อมูลได้ ดังเกียรติภูมิ จินดาวงศ์ (2536: 44) กล่าวว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมประชุมทุกครั้งอาจเนื่องมาจากผู้ให้ข้อมูลพอใจในกิจกรรมและต้องการที่จะรับฟังข้อมูลข่าวสารจากที่ประชุมที่จะมีผลกระทบถึงตัวโดยตรง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีปัญหากลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านหรือชุมชน ของคนก็จะให้ผู้นำและกรรมการหมู่บ้านเท่านั้นเป็นผู้จัดประชุมและเชิญคนในหมู่บ้านเข้าร่วม

ตารางที่ 5 จำนวน ร้อยละ และค่าคะแนนเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในกิจกรรมบทบาทของกลุ่ม/องค์กร
กรรมการหมู่บ้าน ศูนย์สังเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม (n=82)								ค่าคะแนนเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	ทุกครั้ง		บ่อยครั้ง		บางครั้ง		ไม่เข้าร่วมกิจกรรม			
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
บทบาทของกลุ่ม/องค์กร กรรมการหมู่บ้าน ศูนย์สังเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ										
1. เข้าร่วมในการประชุมกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านระดับใด	36	43.90	24	29.27	22	26.83	-	-	3.17	บ่อยครั้ง
2. ท่านได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านหรือชุมชนของท่านเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับใด	23	28.05	32	39.02	24	29.27	3	3.66	2.91	บ่อยครั้ง
3. มีปัญหาเกิดขึ้นในกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านและชุมชนของท่าน ท่านได้เข้าร่วมในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับใด	20	24.39	33	40.24	26	31.71	3	3.66	2.85	บ่อยครั้ง
4. เข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นในการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรสำหรับหมู่บ้านและชุมชนของท่านในระดับใด	16	19.51	32	39.02	14	17.07	20	24.39	2.53	บ่อยครั้ง
5. มีปัญหาในกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านหรือชุมชนของท่าน ท่านได้จัดประชุมและเชิญคนในหมู่บ้านเข้าร่วมในระดับใด	10	12.19	19	23.17	14	17.07	39	47.56	2.00	บางครั้ง
คะแนนเฉลี่ยรวม									2.69	

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ (SUMMARY AND RECOMMENDATIONS)

สรุปผลการวิจัย

(Summary)

การวิจัยโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน ได้รวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครอบครัวระหว่างเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม 2544 โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้:-

1. เพื่อทราบถึงลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่ง
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่ง ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ผู้ให้ข้อมูลครั้งนี้คือ หัวหน้าครอบครัวบ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน จำนวน 95 คน โดยไม่มีการสุ่มตัวอย่าง สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการทดสอบความตรงในเนื้อหา (content validity) โดยนำไปทดสอบกับชาวบ้าน บ้านม่อนหินขาว อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน จำนวน 29 คน เพื่อปรับปรุงข้อความให้เข้าใจตรงกันทั้งสองฝ่าย และครอบคลุมเนื้อหาที่จะวัดมากยิ่งขึ้น ผลการทดสอบความเที่ยง (reliability) ของเครื่องมือมีค่าเท่ากับ 0.94 หลังจากนั้นนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาตรวจสอบความสมบูรณ์ของรหัสและวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science, SPSS/PC) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

ลักษณะส่วนบุคคลเศรษฐกิจและสังคม

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุมากที่สุด 89 ปี น้อยที่สุด 24 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 45.41 ปี ส่วนใหญ่สมรสแล้ว และไม่ได้เข้ารับการศึกษ ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 8 คน น้อยที่สุด 1 คน โดยมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ย 3.54 คน และมีบุตรมากที่สุด 9 คน น้อยที่สุด 1 คน มีบุตรโดยเฉลี่ย 2.21 คน ผู้ให้ข้อมูลประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก และรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพรอง และมีรายได้มากที่สุด 136,000 บาท น้อยที่สุด 5,000 บาท มีรายได้เฉลี่ย 34,758 บาท ผู้ให้ข้อมูลมีที่ดินเป็นของตนเองถูกต้องตาม

กฎหมาย กิจกรรมที่เข้าร่วมเป็นประจำได้แก่งานประเพณีของหมู่บ้าน และส่วนใหญ่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ โดยมีเจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ชักชวนให้เข้าร่วมโครงการทั้งสิ้น สาเหตุที่ผู้ให้ข้อมูลเข้าร่วมโครงการคือ เห็นว่ามีประโยชน์ และผู้ที่ไม่เข้าร่วมโครงการเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัวจึงไม่สนใจ

การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์

ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ในระดับบ่อยครั้ง จำนวน 2 ด้าน ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกฎระเบียบชุมชน ในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อนำมาใช้ในชุมชนของตน การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนในชุมชน ได้รับทราบ เข้าใจและนำมาใช้ร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการอยู่ร่วมกัน ของชุมชน ตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาตลอดจนการตรวจสอบ ติดตาม การถือปฏิบัติ ในกฎระเบียบชุมชนร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่ากิจกรรมด้านกฎระเบียบชุมชน ผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้ง

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมบทบาทของกลุ่ม/องค์กร กรรมการหมู่บ้าน ศูนย์-สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ ผลการวิจัย พบว่ากิจกรรมเหล่านี้ ผู้ให้ข้อมูลการมีส่วนร่วมในระดับบ่อยครั้งเช่นกัน

ส่วนอีก 1 ด้านนั้น ผลการวิจัยพบว่าผู้ให้ข้อมูลมีส่วนร่วมในกิจกรรมในระดับบางครั้ง คือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสάมะโนปัญหา โดยร่วมแสดงความคิดเห็นถึงปัญหา การเรียงลำดับความสำคัญของปัญหา การวิเคราะห์เหตุ และแนวทางในการแก้ปัญหา การวางแผน และดำเนินการตลอดจน ติดตาม และปรับปรุงการดำเนินงาน จากข้อตกลงที่ได้ในกิจกรรมสάมะโนปัญหา

ข้อเสนอแนะ (Recommendations)

ผลการวิจัยการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งห้วยช้าง จังหวัดลำพูน ที่สามารถนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับเป็นแนวทางแก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานโครงการฯ ให้บังเกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้-

1. จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีความเชื่อว่า โครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ และโครงการอื่นที่มาจากส่วนราชการนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการ ชาวบ้านเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามเท่านั้น ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน จึงควรปรับเปลี่ยนความเชื่อของชาวบ้านเสียใหม่ โดยเจ้าหน้าที่ จะต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ซึ่งอาจจัดฝึกอบรมหรือนำความรู้ ความเข้าใจด้านการมีส่วนร่วม นอกจากนี้ควรให้ชาวบ้านมีโอกาสได้ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินผล และนำเสนอ ในการดำเนินงานของโครงการต่างๆ ของรัฐให้มากขึ้น

2. ในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วม พบว่าชาวบ้าน ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมบางครั้งถึงบ่อยครั้ง แต่จะทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานโครงการฯ โดยตลอด แต่มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นหรือมีส่วนร่วมในการแสดงออกเพียงบางครั้ง จึงควรดำเนินการให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรมในโครงการ ไม่ควรเน้นเฉพาะผู้นำหรือกรรมการเท่านั้น หากแต่ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้แสดงความคิดเห็นในลักษณะประชาสังคมรูปแบบเวทีชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสแสดงออก มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา วางแผนการปฏิบัติ ตลอดจนติดตามประเมินผลด้วยตนเอง โดยมีเจ้าหน้าที่ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูนเป็นผู้คอยให้คำชี้แจงแนะนำ เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น

3. ในการดำเนินงานโครงการต่างๆ ของภาครัฐเจ้าหน้าที่ของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน ควรที่จะมีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับโครงการที่จะดำเนินการโดยการจัดประชุมชาวบ้านในพื้นที่บ่อยครั้ง เพื่อเป็นพื้นฐานในการนำไปสู่ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

(Recommendations for further study)

1. การวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเฉพาะการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน เท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายพื้นที่การศึกษาออกไปให้ครอบคลุมพื้นที่ในโครงการฯ นี้ใน หมู่บ้าน อำเภออื่น ซึ่งอยู่ในโครงการนี้เช่นกัน เพื่อนำมาเปรียบเทียบถึงความเหมือนและ ความแตกต่างกัน
2. การศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ เฉพาะด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน เท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษาโครงการนี้ ในด้านอื่นๆ อีก เพื่อนำผลที่ได้มาประกอบใช้ เพื่อ ความสมบูรณ์ในโครงการต่อไป

บรรณานุกรม

- กรมประชาสัมพันธ์. 2541. การพัฒนาชาวเขาภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพมหานคร: กองสงเคราะห์ชาวเขา.
- กรรณิกา ชมดี. 2524. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสารภี ตำบลท่าซ้าย อำเภอวารินชำราบ จังหวัด อุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เกียรติภูมิ จินดาวงศ์. 2536. การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรพญาเม็งราย จำกัด ตามการรับรู้ของสมาชิกสหกรณ์ อำเภอพญาเม็งราย จังหวัดเชียงราย. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- โกวิท พวงงาม, ปรีดี โชติช่วง และ พิชัย หวัดสูงเนิน. 2539. การพัฒนาชุมชนและการ บริหารงานพัฒนาชุมชน. (พิมพ์ครั้งที่สอง). กรุงเทพมหานคร: บริษัทนิตการพิมพ์.
- ขจักษ์ บุรุษพัฒน์. 2538. ชาวเขา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรวพิตยา .
- จำลอง อินทะวงษ์. 2541. โครงการพัฒนาแหล่งน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. ศูนย์การศึกษา การพัฒนาห้วยฮ่องไคร้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท 220 เวลค์มีเดีย จำกัด.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. 2526. การบริหารการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- คูสิศ เวชกิจ. 2535. การมีส่วนร่วมของประชาชนและการระดมทรัพยากรเพื่อการป่าไม้ชุมชน. เอกสารสอนชุดวิชาการป่าไม้ชุมชน เล่มที่ 1. หน่วยที่ 5. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมาราช.
- ดิน ปรัชญาพฤทธิ. 2528. ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม. เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรม มนุษย์ในองค์กร. หน่วยที่ 11. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2529. การมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบายและกลวิธี. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นำชัย ทนุผล. 2529ก. การพัฒนาชุมชนหลักการและยุทธวิธี. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยี การเกษตรแม่โจ้.
- _____. 2529ข. การตอบสนองของประชาชนที่มีผลต่อโครงการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น ระยะที่ 2 (2526-2529). รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

- นำชัย ทนุผล. 2531. **วิธีการเตรียมโครงการวิจัย**. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- นำชัย ทนุผล และ สุนิลา ทนุผล. 2531. **การพัฒนาชุมชน หลักการและยุทธวิธี**. เชียงใหม่: นิภา ลาชโรจน์. 2539. **รายงานการวิจัยเรื่องการหาแนวทางเพื่อธรรมาภิบาลให้สตรีกระเหรี่ยงรู้จักป้องกันตนเองจากโรคเอดส์: วัฒนธรรมทางเพศที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา, กรมประชาสงเคราะห์, กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. **รายงานการประชุมเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบายและกลวิธี**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- บัวพันธ์ พรหมทิง, สุรัสวดี หุ่นยนต์ และ สุธิลา ดันชัยนันท์. 2531. **รายงานการวิจัยการพัฒนาชนบทการเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาของชาวบ้าน**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประเวศ วะสี. 2536. **มนุษย์กับธรรมชาติ: เสี่ยงใคร่ครวญจากภูมิปัญญาตะวันออกตะวันตก**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประวิตร โพธิอาสน์. ไม่ระบุปีพิมพ์. **การศึกษาเพื่อการพัฒนา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา, กรมประชาสงเคราะห์, กระทรวงมหาดไทย.
- ปธาน สุวรรณมงคล. 2527. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา: ทศนคติบางประการในเรื่องสภาพแวดล้อมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปรัชญา เวสารัชช์. 2528. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. 2532. **ชนบทไทย: การผันแปรในอนาคตภายหลังการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: พี. เอ. ลิฟวิ่ง.
- ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2532. **“การมีส่วนร่วมของประชาชน.” เอกสารประกอบการบรรยาย** การอบรมเจ้าหน้าที่ส่งเสริมป่าไม้หลักสูตรการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้. กรมป่าไม้, กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- ยรรยง ศรีเจริญ. 2539. **ความคิดเห็นของชาวเขาต่อการจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในเขตลุ่มน้ำแม่แหลม ตามโครงการพัฒนาที่สูงตามหมื่น**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิรัช นิภาวรรณ. 2535. **การบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ: บทบาทขององค์กรในท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

วันรักษ์ มิ่งมณีนาคนิ. 2531. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์.

สถาบันวิจัยชาวเขา. 2543. บริบททางวัฒนธรรมและการยอมรับการวางแผนครอบครัวของ
ชาวเขาในเขตโครงการหลวง. เชียงใหม่: กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและ
สวัสดิการสังคม.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. 2529. นโยบายชาวเขา: นโยบายที่ดินของประเทศไทย
รายงานการศึกษา เอกสารประกอบเล่มที่ 7.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2539. มนุษย์กับธรรมชาติโครงการการศึกษาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2530. รายงานสำรวจประชากรชาวเขา: พ.ศ. 2530 จังหวัดลำพูน
พิษณุโลก และเลย. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สุจินต์ เคาวิกุล. 2527. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนา
หมู่บ้าน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านขณะเคสิการประกวดหมู่บ้านดีเค่นระดับ
จังหวัดของจังหวัดนครสวรรค์ ประจำปี 2527. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุนิลา ทนุผล. 2531ก. รายงานวิจัยเรื่อง แนวความคิดช่วยตนเองของผู้นำท้องถิ่นหลังการดำเนิน
งานโครงการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

_____. 2531ข. การศึกษาผู้ใหญ่ทางการเกษตร. เชียงใหม่. สถาบันเทคโนโลยีการ
เกษตรแม่โจ้.

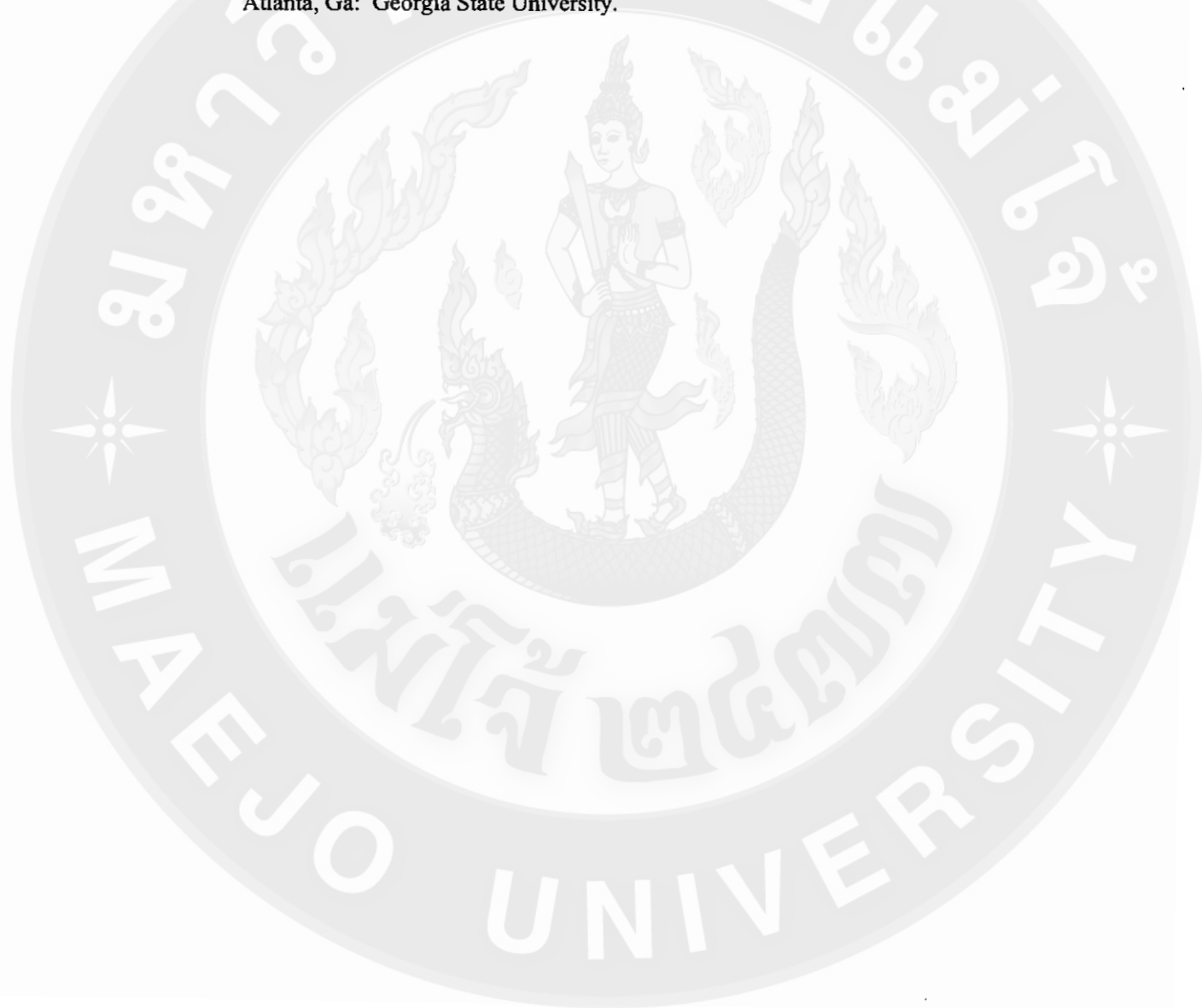
สุรินทร์ ไชยสวัสดิ์. 2541. การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมของศูนย์พัฒนาโครง
การหลวง. เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

อิทธิชัย ศิริโชค. 2540. วิเคราะห์กฎหมายประกันภัยและกฎหมายสหกรณ์เพื่อนำไป
ประยุกต์ใช้กับการประกันวินาศภัยปศุสัตว์. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์
นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

อิระวัชร จันทระประเสริฐ. 2541. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : กรมประชา
สงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม.

Ho, H. 1983. **Strategies and Measures to Secure People' Participation in Development At the Grassroots Level.** Professional Paper of ICSW, Western Pacific Regional Conference.

William, E. 1976. **Participative Management Concepts Theory and Implementations.** Atlanta, Ga: Georgia State University.

ภาคผนวก ก.

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง

การดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน
บ้านห้วยโป่ง ตำบลบ้านปวง อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

แบบสัมภาษณ์ชุดที่.....

สัมภาษณ์วันที่.....เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2544

ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....บ้านเลขที่..... หมู่ที่ 2

บ้านห้วยโป่ง ตำบล บ้านปวง อำเภอ ทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

ผู้วิจัย นางเรวดี ศรีจำเริญ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้ต้องการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ตรงกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวท่านเพียงคนเดียวเท่านั้น
2. ข้อมูลที่ได้จากท่านจะนำไปใช้ในการวิจัยปัญหาพิเศษเพื่อความสำเร็จของการศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยแม่โจ้
3. แบบสัมภาษณ์ทั้งหมดมี 3 ตอน โปรดให้ข้อมูลครบทุกข้อ

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของผู้ให้ข้อมูล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ใน [] ที่ท่านเห็นว่าถูกต้องหรือเติมข้อความให้สมบูรณ์มากที่สุด

1. เพศ [] ชาย [] หญิง
2. ปัจจุบันท่านมีอายุ.....ปี (ตั้งแต่เกิดจนถึงวันบันทึกข้อมูลนับเป็นปี)
3. สถานภาพสมรส
[] 1. โสด
[] 2. แต่งงานแล้ว
[] 3. หย่า/แยกกันอยู่
[] 4. ม่าย

4. ระดับการศึกษาสูงสุด
- [] 1. ประถมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า
- [] 2. ประถมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
- [] 3. มัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่า
- [] 4. มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า
- [] 5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)
- [] 6. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.)
- [] 7. ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า
- [] 8. สูงกว่าปริญญาตรี
- [] 9. ไม่ได้เรียนหนังสือ
- [] 10. อื่นๆ (ระบุ).....
5. จำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดในปัจจุบัน.....คน
1. บุตร..... คน ชาย..... คน หญิง..... คน
6. ท่านประกอบอาชีพหลักในด้านใด
- [] 1. เกษตรกรรม
- [] 2. ค้าขาย
- [] 3. รับจ้างทั่วไป
- [] 4. รับราชการ
- [] 5. ทำงานในองค์กรเอกชน
- [] 6. อื่นๆ (ระบุ).....
7. ท่านประกอบอาชีพรองในด้านใด
- [] 1. เกษตรกรรม
- [] 2. ค้าขาย
- [] 3. รับจ้างทั่วไป
- [] 4. รับราชการ
- [] 5. ทำงานในองค์กรเอกชน
- [] 6. อื่นๆ (ระบุ).....
8. รายได้ของครอบครัวของท่านเมื่อคิดเป็นปีแล้ว (พ.ศ. 2543) ครอบครัวของท่านมีรายได้เฉลี่ยประมาณปีละ.....บาท

9. การถือครองที่ดินของท่าน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ☐ 1. มีที่ดินเป็นของตนเองถูกต้องตามกฎหมาย
 - ☐ 2. เช่าที่ดินของผู้อื่นสำหรับประกอบการทำมาหากิน
 - ☐ 3. ส่วนราชการได้จัดสรรพื้นที่ทำกินให้
 - ☐ 4. เช่าที่ดินของผู้อื่น
10. ในรอบปี 2543 กิจกรรมทางสังคมของหมู่บ้านใดบ้างที่ท่านเข้าร่วมเป็นประจำ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ☐ 1. การประชุมหมู่บ้าน
 - ☐ 2. การพัฒนาหมู่บ้าน
 - ☐ 3. กิจกรรมที่หน่วยงานของรัฐจัดขึ้นในหมู่บ้าน
 - ☐ 4. กิจกรรมที่ชาวบ้านร่วมจัดขึ้น
 - ☐ 5. งานประเพณีของหมู่บ้าน
11. ท่านเคยเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ (กิจกรรมด้านการค้นหาปัญหาของหมู่บ้าน ด้านวางกฎระเบียบชุมชน ด้านกิจกรรมกลุ่มของชุมชน) หรือไม่
- ☐ 1. เคย
 - ☐ 2. ไม่เคย
12. ใครเป็นผู้ชักชวนให้ท่านเข้าร่วมในโครงการฯ นี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- ☐ 1. ผู้นำหมู่บ้าน
 - ☐ 2. ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน
 - ☐ 3. เจ้าหน้าที่รัฐ
 - ☐ 4. อื่นๆ (ระบุ).....
13. ท่านตัดสินใจเข้าร่วมในโครงการเนื่องจากอะไร
- ☐ 1. ผู้นำชักชวนให้เข้าร่วม
 - ☐ 2. เห็นว่ามีประโยชน์จึงเข้าร่วม
 - ☐ 3. เจ้าหน้าที่รัฐชักชวนให้เข้าร่วม
 - ☐ 4. มีความพอใจในโครงการ

14. ในกรณีที่ท่านไม่เข้าร่วมโครงการ เพราะสาเหตุใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- [] 1. ไม่รู้
 [] 2. ไม่สนใจเพราะเป็นเรื่องไกลตัว
 [] 3. เสียเวลาทำมาหากิน
 [] 4. เห็นว่าไม่มีประโยชน์สำหรับตนเองและชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานโครงการพัฒนาชาวเขาเชิงอนุรักษ์ระดับครัวเรือน ชุมชน (สำหรับผู้ที่ตอบว่า เข้าร่วมในข้อ 14 เท่านั้น)

คำชี้แจง ระดับการให้คะแนนของการมีส่วนร่วมมีดังนี้

- (4) การเข้าร่วมทุกครั้ง 4 คะแนน
 (3) การเข้าร่วมบ่อยครั้ง 3 คะแนน
 (2) การเข้าร่วมบางครั้ง 2 คะแนน
 (1) ไม่เคยเข้าร่วมเลย 1 คะแนน

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุกครั้ง (4)	บ่อยครั้ง (3)	บางครั้ง (2)	ไม่(1)
2.1 สำนะโนปัญหา (สำหรับผู้ที่ตอบว่าเข้าร่วมในข้อ 11) 1. ท่านได้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมถึงปัญหาในหมู่บ้านของท่านในระดับใด 2. ท่านเข้าร่วมเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาในที่ประชุมในหมู่บ้านของท่านในระดับใด 3. ท่านเข้าร่วมในการวิเคราะห์เหตุของปัญหาในที่ประชุมในหมู่บ้านของท่านในระดับใด 4. ท่านร่วมเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหของหมู่บ้านของท่านในระดับใด 5. ท่านเข้าร่วมในการวางแผนการแก้ไขและปรับปรุงสิ่งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านของท่านในระดับใด				

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุกครั้ง (4)	บ่อยครั้ง (3)	บางครั้ง (2)	ไม่ (1)
6. ท่านเข้าร่วมดำเนินการในกิจกรรมตามแผนที่ได้ตกลงกันไว้ในระดับใด 7. ท่านเข้าร่วมในการติดตามกิจกรรม/ข้อตกลงที่ได้ตกลงกันไว้ในระดับใด 8. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ท่านมีส่วนร่วมในการประชุมแก้ไขและปรับปรุงในสิ่งที่เกิดขึ้นในระดับใด				
2.2 กฎระเบียบชุมชน 1. ท่านเข้าร่วมในการกำหนดกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อใช้ในหมู่บ้านและชุมชนของท่านในระดับใด 2. ท่านมีส่วนร่วมในการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้รับทราบและเข้าใจถึงกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของการอยู่ร่วมกันในชุมชนในระดับใด 3. ท่านมีส่วนร่วมวางแผนแก้ไขปัญหอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันของหมู่บ้านและชุมชนในระดับใด 4. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในหมู่บ้านและชุมชนของท่าน ท่านมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาดังกล่าวในระดับใด 5. ท่านได้เข้าร่วมในการประชุมของหมู่บ้านและชุมชนเพื่อร่วมกันตรวจสอบ ติดตามการทำงานตามที่ตกลงกันไว้ในที่ประชุมหมู่บ้านในระดับใด				

กิจกรรม	ระดับการมีส่วนร่วม			
	ทุกครั้ง (4)	บ่อยครั้ง (3)	บางครั้ง (2)	ไม่ (1)
2.3 บทบาทของกลุ่ม/องค์กร กรรมการหมู่บ้าน ศูนย์ส่งเสริมสหกรณ์ประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มน้ำ กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน ฯลฯ 1. ท่านเข้าร่วมในการประชุมกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านในระดับใด 2. ท่านเข้าร่วมประชุมและแสดงความคิดเห็นในการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรสำหรับหมู่บ้านและชุมชนของท่านในระดับใด 3. เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านและชุมชนของท่าน ท่านได้เข้าร่วมในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับใด 4. เมื่อมีปัญหาในกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านหรือชุมชนของท่าน ท่านได้จัดประชุมและเชิญคนในหมู่บ้านเข้าร่วมในระดับใด 5. ท่านได้เข้าร่วมประชุมกับกลุ่มหรือองค์กรในหมู่บ้านหรือชุมชนของท่านเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับใด				

ภาคผนวก ข.

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นางเรวดี ศรีจำเริญ
วัน เดือน ปีเกิด	2 มิถุนายน 2496
จังหวัดที่เกิด	กรุงเทพมหานคร
วุฒิการศึกษา	- มัธยมศึกษา โรงเรียนศึกษาวิทยา กรุงเทพมหานคร - ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปว.ช.) วิทยาเขตพณิชยการพระนคร กรุงเทพมหานคร - ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปว.ส.) วิทยาเขตพณิชยการพระนคร กรุงเทพมหานคร - ปริญญาตรี (ศศ.บ.) สถาบันราชภัฏจันทรเกษม กรุงเทพมหานคร
ประวัติการทำงาน	- 12 พฤษภาคม 2523 เจ้าหน้าที่ธุรการ 1 งานบริหารโครงการเงินกู้ธนาคารโลก ฝ่ายวางแผนและประสานงาน กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย - 20 สิงหาคม 2525 เจ้าหน้าที่ธุรการ 2 งานโครงการและประเมินผลฝ่ายวางแผน และประสานงาน กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย - 30 กันยายน 2525 เจ้าพนักงานการเงินและบัญชี 2 กองสัมมาอาชีวสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย - 20 สิงหาคม 2527 เจ้าหน้าที่งานการเงินและบัญชี 3 กองสัมมาอาชีวสงเคราะห์ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย - 2 ตุลาคม 2531 เจ้าพนักงานการเงินและบัญชี 4 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดพะเยา กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย - 29 กันยายน 2539 เจ้าพนักงานประชาสงเคราะห์ 5 ศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดเชียงใหม่ กองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย - 27 เมษายน 2541 เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 6 ฝ่ายพัฒนานิคม นิคมสร้างตนเองรัตภูมิ จังหวัดสงขลา กองนิคมสร้าง

ตนเอง กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการ
สังคม

- 1 ตุลาคม 2543 เจ้าหน้าที่บริหารงานประชาสงเคราะห์ 7 ศูนย์
พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาจังหวัดลำพูน กองสงเคราะห์ชาวเขา
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

การอบรมดูงาน

- หลักสูตร เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ศูนย์ฝึกอบรมกรมประชา
สงเคราะห์ รุ่นที่ 4 ปี พ.ศ. 2538
- หลักสูตร คอมพิวเตอร์ข้าราชการตามมติ ค.ร.ม. NECTEC ปี พ.ศ.
2539
- หลักสูตร เจ้าหน้าที่การเงินบัญชี กรมบัญชีกลาง รุ่น 1 ปี พ.ศ.2541
- หลักสูตร เจ้าหน้าที่พัสดุ สมาคมนักพัสดุแห่งประเทศไทย
ปี พ.ศ.2544

ประสบการณ์ต่างประเทศ

- 2536 ศึกษาดูงานพัฒนา ประเทศสิงคโปร์
- 2538 ศึกษาดูงานด้านสิ่งแวดล้อม ประเทศสิงคโปร์
- 2540 ศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจ สังคม เกษะฮ่องกง
- 2544 ศึกษาดูงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
สิ่งแวดล้อม กูหนิง ประเทศจีน